

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Barnet, tekstene og gudsbildet

En empirisk undersøkelse om hvilken rolle de trosformidlende tekstene spiller for gudsbildets utvikling hos barn som lever i sårede omsorgsrelasjoner

Thèrése Andreassen

Veileder

Førsteamanuensis Tormod Kleiven

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved

Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen

Det teologiske menighetsfakultet, 2014, vår

AVH501: Masteravhandling (30 ECTS)

Studieprogram: Master i Diakoni

Forord

Äntligen har jag nått mitt mål, och fullført drømmen om att bli diakon! När jag började på diakoniutbildningen, hade jag precis fött mitt första barn, och tänkte att permissionstiden var en unik möjlighet att studera lite grann på sidan av. Mastergraden verkade väldigt avlägsen. Men nu har jag betat av kurs efter kurs, och här står jag, med en rykande färsk färdig masteroppgave i handen. Intresset för avhandlingens tema startade när jag deltog på kurset «Det sårbare og lidende barnet som utfordring til teologien», med **Torborg Aalen Leenderts** som lärare. Leenderts har ett unikt vis att undervisa, som både engagerar och inkluderar. Tack för den inspirationen som du har bidragit med i den här processen, mer eller mindre omedvetet.

Det är ännu flera som jag känner behov för att tacka, nu när jag landat mitt projekt: Först och främst, tack till er som ställde upp som **informanter** i denne oppgaven, för den stora tilliten som ni visade mig. Jag är ödmjuk och har stor respekt över att ni var så modiga och deltog i studien. Tusen tack till min veileder, **Tormod Kleiven**, för att du tålde min kaos-period före problemstillingen och oppsatsen fann sin struktur, för god och konkret vägledning, inspiration och tips på hur jag kunde gå vidare. Och inte minst för att du hela tiden har förmedlat ro och att du har tro på mig. Tack, **Anna Spilling**, som har gjort det stora jobbet at «språkvask» hela oppsatsen från «svorska» formuleringar, **Nicholas** och **Kjersti Noble** som bidrog med engelsk korrektur. Tack till **Erik Andreassen**, min make och hjälte som har stått på hemma när jag har haft studiedagar, till **svärmor** och **mamma** som har haft tro på mig och hjälpt till med barnen ibland. Tack till mina underbara barn, **Levi** och **Leah**, som helt omedvetet har inspirerat och motiverat mig till att skriva om det här temaet, och som har hjälpt mig att ta pauser från tankar på oppsatsen för att vara fullständigt närvarande i nuet. Tack till er som har hjälpt till som barnvakter når vi har haft behov på grund av föreläsningar: **Wenche** och **Marit Hammer** och **Birgitte Nødland Danielsen**. Til sist, tack til **Mortensrud** och **Klemetsrud menighet**, som ville anställa mig trots att jag inte var färdigutbildad, och för att ni gav mig möjligheten att fullføra studiet på arbetstid! Inte minst, tack till alla er som har oppmuntrat og hejat mig genom den här processen, både genom hela studiet, men ikke minst nu på slutet. Heja, heja, nu är jag i mål!

Tillägnad Levi och Leah

Innhold

1. Innledning	6
1.1. Livsmestring og livstolkning i trosopplæringen	6
1.2. Problemstilling og avgrensning	8
1.3. Begrepsavklaringer	9
1.3.1. Gudsbilde	9
1.3.2. Såret relasjon til nære omsorgspersoner	9
1.3.3. Trosformidling	9
1.3.4. Tekster i trosformidlingen	10
1.4. Avgrensning	10
1.5. Forskningsoversikt	10
1.6. Diakonal forankring	12
1.7. Oppgavens struktur	12
2. Materiale og metode	14
2.1. Det kvalitative forskningsintervju	14
2.1.1. Fordeler og ulemper ved å bruke intervju som metode	14
2.1.2. Retrospektive intervjuer	15
2.2. Utvalg	16
2.2.1. Rekruttering av informanter	16
2.3. Valg av litteratur	17
2.4. Arbeidsprosessen	18
2.4.1. Forberedelse	18
2.4.2. Utførelse	19
2.4.3. Bruk av data	19
2.5. Forskningsetiske refleksjoner	20
3. Teori	22
3.1. Den kristne Gud	22
3.1.1. Guds allmakt	23
3.2. Det religionspsykologiske gudsbildet	23
3.2.1. Gudsbilde, gudsbegrep og gudsrepresentasjon	24
3.2.2. Gudsrepresentasjonens dannelselse	25
3.2.3. Konflikt mellom gudsbegrep og gudsrepresentasjon	25
3.3. Når omsorgen svikter	26
3.3.1. Omsorgsrelasjonenes betydning	26

3.4.	De trosformidlende tekstene og gudsbildet	27
3.4.1.	Barnets møte med tekstene	27
3.4.2.	Barnets avmaktsposisjon i møtet med tekstene – et diakonalt anliggende.....	29
3.4.3.	Er det noen trosformidlende tekster som er mer eller mindre egnet for barn?	30
3.5.	Betydningen av måten tekstene blir presentert - trosformidlingen	31
3.5.1.	Å tilegne seg ny forståelse og tolkning	31
3.5.2.	Dialogen.....	32
4.	Presentasjon av empiri.....	34
4.1.	«Sofie».....	34
4.1.1.	Omsorgsrelasjonene	34
4.1.2.	Gudsbildet	35
4.1.3.	Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse.....	35
4.1.4.	Trosformidlende tekster som er forbundet med en opplevelse av belastning.....	37
4.1.5.	Tekster som hun selv ikke kan huske at hun reflekterte over som barn	38
4.1.6.	Sentrale perspektiver	38
4.2.	«Daniel».....	39
4.2.1.	Omsorgsrelasjonene	39
4.2.2.	Gudsbildet	39
4.2.3.	Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse.....	39
4.2.4.	Trosformidlende tekster som er forbundet med en opplevelse av belastning.....	40
4.2.5.	Sentrale perspektiver	42
4.3.	«Linda».....	43
4.3.1.	Omsorgsrelasjonene	43
4.3.2.	Gudsbildet	43
4.3.3.	Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse.....	44
4.3.4.	Trosformidlende tekster som er forbundet med en følelse av belastning.....	44
4.3.5.	Sentrale perspektiver	46
4.4.	«Anna».....	46
4.4.1.	Omsorgsrelasjonene	46
4.4.2.	Gudsbildet	47
4.4.3.	Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse.....	47
4.4.4.	Tekster som er forbundet med en følelse av belastning	48
4.4.5.	Sentrale perspektiv	49
4.5.	Hovedfunn.....	49

5. Drøfting	51
5.1. Forholdet mellom omsorgsrelasjon og tekstenes preg på gudsbildet	51
5.1.1 Omsorgsrelasjonenes betydning for gudsbildet og forståelsen av tekstene.....	52
5.1.2 Gudsbildet og tekstene	52
5.1.3 Omsorgsrelasjonenes betydning for tolkning av tekstene	53
5.1.4. Er vi prisgitt erfaringene fra omsorgsrelasjonene?.....	54
5.1.5. Tekster som går i dialog med erfaringene.....	55
5.1.6. Oppsummerende kommentar.....	56
5.2. Tekster som bidrar til livstolkning og økt livsmestring	56
5.2.1 Tekster som setter ord på lidelsen og formidler håp.....	56
5.2.2 Tekstenes uforutsigbarhet	57
5.2.3 Oppsummerende kommentarer	58
5.3. Er det noen tekster vi bør unngå?	58
5.3.1. Tekster med Guds allmakt og allvitenskap.....	58
5.3.2. Tekster som inneholder vold	59
5.3.3. Tåler barn mer enn vi tror?	60
5.3.4. Bør man unngå noen tekster i trosformidling til barn?	60
5.3.5. Idyllisering	61
5.3.6. Barnets sårbarhet i møte med tekstene og de voksnes ansvar.....	62
5.3.7. Oppsummerende kommentarer	62
5.4. Formidlingens betydning	63
5.4.1. Dialogen som metode i trosformidlingen.....	63
5.4.2. utfordringer med dialogen i trosopplæringen	64
6. Oppsummering og konklusjon	66
Abstract	68
Litteraturliste	69
Vedlegg.....	73
Vedlegg 1: Tekstene som informantene refererer til.....	73
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	76
Vedlegg 3: Ordlyden på Facebook, som bruktes for å rekruttere informanter	78
Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD	79
Vedlegg 5: Intervjuguide	82

1. Innledning

I juli skaper en kronikk i Vårt Land debatt: Geir Smith-Solevåg kritiserer Søndagsskolen Norge for deres gratis sommer-CD med bibelfortellinger for barn.¹ Han problematiserer noen av de tekstene man har valgt å presentere, fordi de inneholder elementer av både vold, barnedrap og sexpress. Smith-Solevåg spør seg selv: «Hva slags gudsbilde sitter man igjen med etter å ha hørt disse historiene ufiltret?» (Smith-Solevåg, 2014:25). Denne kronikken ble etterfulgt av en artikkel hvor flere aktuelle personer uttalte seg rundt tematikken. Erling Ekroll, generalsekretær i søndagsskolen, peker blant annet på at man har avdramatisert historiene som presenteres, og at de er sentrale bibeltekster som det fint går an å presentere for små barn. Også Kristin Gunleiksrud Raaum og Henrik Syse er av den oppfatningen at man ikke bør utelate vanskelige bibelfortellinger i trosformidling til barn, samtidig som Gunleiksrud understreker at man heller ikke bør tilpasse fortellingene for at de skal passe bedre for barn (Petter Nordgaard Lorentzen og Lise Marit Kalstad, 2014:16-17).

I løpet av de årene som jeg selv jobbet med trosformidling til barn ble jeg flere ganger veiledet med følgende budskap: Trosformidling handler om at barna får meg seg bibelhistoriene. Denne oppfatningen har jeg også hørt uttrykkes i samtaler med flere personer som jobber med trosopplæring per dags dato, og jeg stiller meg litt undrende til vektleggingen av at barna skal få med seg bibelhistoriene. Når jeg spør meg selv om hva det er jeg egentlig vil at trosopplæringen skal oppnå, så ender jeg opp med et ønske om at barna skal sitte igjen med en god gudsrelasjon og et sunt selvilde og gudsbilde. Hvor mange bibelfortellinger de husker ser jeg på som underordnet dette første ønsket. Dette er nok et ønske som mange deler med meg, også blant de som er opptatt av at barna skal få med seg bibelfortellingene. Men hvordan kan trosformidlingen bidra til nettopp dette? Og er det slik at vi noen ganger anvender tekster i trosformidlingen som ikke bygger opp under et sunt guds- og selvilde, men istedet bidrar til å skape vonde erfaringer?

1.1. Livsmestring og livstolkning i trosopplæringen

De siste årene har det skjedd mye i utviklingen av trosformidling til barn. Vi befinner oss i gjennomføringsfasen av trosopplæringsreformen, der livstolkning og livsmestring inkluderes

¹ Geir Smith-Solevåg er utdannet og har jobbet med lederstillinger innen kommunikasjon, samt hatt lederansvar i Frelsesarmeens arbeid med barn og unge.

som viktige aspekter ved trosopplæringens innhold: Trosopplæringen skal bidra til at barnet opplever en sammenheng mellom sitt liv og troen, og troen skal bidra til at barnet mestrer sitt liv (Kirkerådet, 2010:5, 14). Mange har en uuttalt oppfatning om at troen i seg selv automatisk vil bidra til økt livsmestring (Harald Hegstad, Anne Schanche Selbekk og Olaf Aagedal, 2008:120). Til tross for dette finnes det mange eksempler på personer som har opplevd at troen har blitt en tilleggsbelastning til det som allerede var tungt å bære i livet.²

Når det blir definert at trosopplæringen skal bidra til økt livsmestring og livstolkning, ser jeg det som naturlig at dette følges av refleksjoner rundt hvordan man konkret oppnår dette: Etter å ha lest flere evalueringer og plandokumenter sitter jeg igjen med et inntrykk av at det i trosopplæringsreformen har vært relativt lite fokus på dimensjonene livsmestring og livstolkning.³ Mitt inntrykk er at det i stor grad er opp til den enkelte menighet hvor mye man fokuserer på disse begrepene. Det kan virke som at man er mer opptatt av å ha tiltak som omfatter et hvert alderstrinn og hvordan man skal organisere selve reformen. Dette inntrykket støttes av Inga Harsem og Kari Jordheim: «Flere menigheter forteller at det er vanskelig å få eierforhold til begrepene livsmestring og livstolkning. I mye av rapporteringsarbeidet i trosopplæringens første fase har det vært viktig å kunne vise til godt frammøte, mange aktiviteter osv.» (Harsem og Jordheim, 2011:54).

I denne avhandlingen er jeg opptatt hvilken rolle tekstene spiller for barnets gudsbilde: Bidrar alle trosformidlende tekster til å bygge opp under økt livsmestring og livstolkning, eller finnes det eksempel på tekster som heller gjør det motsatte? I trosformidlingssammenheng hører jeg fortsatt at tekster brukes på en måte som gjør meg urolig: Jeg kan undre meg over hvilke tanker og refleksjoner barna blir sittende igjen med, og hvordan tekstene og måten de formidles påvirker deres selvbilde og gudsbilde.

² Noen slike eksempler kan vi lese om i Torborg Aalen Leenderts bøker *Når glassflaten brister* (2007) og *Gud og det vonde* (2011).

³ Austad, Torleiv; Kvalbein, Hans og Østnor, Lars (2011). *Troens ABC. Kjernestoff i kristen trosopplæring*. Oslo: Luther Forlag.

Harsem, Inga og Jordheim, Kari (2011). *Livstolkning og livsmestring. Et hefte til inspirasjon i trosopplæringsarbeid*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole.

Hauglin, O. Lorentzen og Mogstad S.V. (red.) (2008). *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet – en evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hegstad, Selbekk og Aagedal, 2008: *Når tro skal læres. Sju fortellinger om lokal trosopplæring*.

Kirkerådet v/ styringsgruppa for trosopplæringsreformen (2008). *Når tro deles. Styringsgruppas rapport fra Trosopplæringsreformens forsøks- og utviklingsfase 2003-2008*. Oslo: Kirkerådet.

Kirkerådet (2010). *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*.

1.2. Problemstilling og avgrensning

Formålet med denne avhandlingen er å øke bevisstheten om at trosformidling kan bidra til å øke livsmestringen, men også legge stein til byrden for barn som er ekstra sårbare.

Problemstillingen er som følger:

Hvilken rolle spiller tekster som brukes i trosformidlingen for gudsbildets utvikling hos barn som lever i en såret relasjon til nære omsorgspersoner?

Med utgangspunkt i problemstillingen har jeg formulert følgende delproblemstillinger:

1. Er det noen tekster vi bør unngå i trosformidlingen til barn?

Finnes det eksempler på tekster som vi bør unngå i trosformidlingen, for at disse i større grad enn andre bidrar til å skape et gudsbilde som det er vanskelig for barna å forholde seg til, som legger steiner til byrden?

2. Er det noen tekster som i større grad enn andre virker til å hjelpe barna til å få et gudsbilde som bidrar til livstolkning og økt livsmestring?

Finnes det noen tekster som i større grad enn andre har bidratt til å hjelpe barna med å utvikle et gudsbilde som er til hjelp for de, i møte med sin livssituasjon?

3. Hvilken betydning har selve formidlingen av tekstene for barnas forståelse av de?

Har det noe å si *hvordan* tekstene presenteres? Kan de samme tekstene komme veldig ulikt ut avhengig av hvordan de presenteres?

For å utforske disse spørsmålene har jeg gjennomført dybdeintervjuer med fire informanter. Jeg har hatt et ønske om å få tak i informantenes tanker og refleksjoner, derfor har det vært mer naturlig for meg å gjennomføre intervjuer enn et observasjonsstudium. Siden det ikke ville ha vært etisk forsvarlig å intervju barn, har jeg valgt å ha en retrospektiv tilnærming: Jeg har intervjuet voksne informanter som selv beskriver at de har vokst opp med en såret omsorgsrelasjon til nære pårørende. Temaet behandles altså på grunnlag av den voksnes tilbakeskuende blick, hvilket medfører noen begrensninger og feilkilder, som jeg vil redegjøre nærmere for i metodeavsnittet.

1.3. Begrepsavklaringer

De begrepene jeg ser på som sentrale å avklare i oppgaven er *gudsbilde, såret relasjon til nære omsorgspersoner, trosformidling og tekster i trosformidlingen*.

1.3.1. Gudsbilde

Gudsbilde er et begrep som kan oppfattes forvirrende, siden det er knyttet til flere ulike begreper, og de samme begrepene blir ofte forstått forskjellig (Glendon L. Moriarty og Louis Hoffman, 2007:4-5). I denne avhandlingen forstår jeg begrepene gudsbilde, gudsbegrep og gudsrepresentasjon i samsvar med Ana-Maria Rizzutos definisjon: Med gudsbilde mener jeg individets personlige opplevelse av gudsrelasjonen, som er basert på minner, følelser og erfaringer. Gudsbegrepet forstår jeg som de kognitivt bevisste og tillærte forestillingene en person har av Gud. Gudsrepresentasjonen er vår indre følelsesmessige representasjon av Gud, og dannes på grunnlag av våre kreativt bearbejdede erfaringer, spesielt i forhold til omsorgsrelasjonene, og det dynamiske samspillet mellom gudsbilde og gudsbegrep (Eystein Kaldestad, 1997:71-72). I teoridelen vil dette bli beskrevet mer detaljert.

1.3.2. Såret relasjon til nære omsorgspersoner

Med benevnelsen såret relasjon til nære omsorgspersoner mener jeg at relasjonen har ført til psykiske påkjenninger for barnet. Man kan som barn for eksempel ha erfart at den omsorgspersonen man trengte var utilgjengelig, eller ha opplevd å bli utsatt for mer direkte ubehagelig og/eller krenkende behandling. Jeg har vært opptatt av at relasjonen som helhet skal ha vært preget av en vond opplevelse, ikke kun enkeltepisoder. Den sårede relasjonen har innebåret en svikt i omsorgen, uten at det trenger å være tale om omsorgssvikt slik den anvendes i Lov om barnevernstjenester.⁴

1.3.3. Trosformidling

Trosformidling kan oppfattes som et bredt begrep: Det handler om formidling av tro, og formidling av tro kan skje på ulike, mer eller mindre systematiserte og organiserte måter. Trosformidling kan rette seg mot både barn, unge, voksne og gamle, den kan finne sted i hjemmet, ved skolen, på arbeidsplassen, i kirken eller hvor som helst som vi befinner oss. I

⁴ Se: Lov om barnevernstjenester (Lovdata: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>); I *Sveket: Omsorgssvikt er alles ansvar* (2004) av Kari Killén beskrives begrepet omsorgssvikt nærmere, s. 31-66. Lov om barnevernstjenester (Lovdata: <http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>)

denne oppgaven refererer jeg til den organiserte trosformidlingen som utøves i menighetssammenheng og retter seg mot barn i alderen 0-12 år.

1.3.4. Tekster i trosformidlingen

Med tekster mener jeg alle slags tekster som brukes i trosformidlingen: sanger, bibelfortellinger, bønner, andakter og så videre, fordi jeg antar at alle slags trosformidlende tekster påvirker gudsbildet.

1.4. Avgrensning

Jeg har valgt å rette fokuset på barn som lever i en såret relasjon til viktige omsorgspersoner. Den sårede omsorgsrelasjonen utgjør den kontekstuelle bakgrunnen som barna tar imot og fortolker tekstene med. Jeg har imidlertid ikke noe eksplisitt grunnlag for å si at trosformidlende tekster vil tolkes annerledes av barn som har vokst opp med foreldre som i større grad har ivaretatt barnets behov for omsorg. Likevel er det ikke unaturlig å anta at møtet med tekstene kan være mer sårbart for barn som har vonde relasjonserfaringer bak seg, siden disse barna har en sårbar erfaringsramme som de mottar og forstår tekster ut fra.

I forhold til begrepet trosformidling så er jeg først og fremst opptatt av trosformidling som skjer i menigheter, for eksempel i form av søndagsskole, men jeg har ikke gjort noen avgrensning i forhold til en spesifikk menighet eller sammenheng, siden informantene kommer fra litt ulike menighetssammenhenger. Selv om kvinner er overrepresentert har jeg ikke avgrenset meg til kjønn, jeg har intervjuet tre kvinner og en mann. Det har heller ikke vært av betydning hvorvidt informantene definerer seg som kristne per i dag.

1.5. Forskningsoversikt

Her følger en oversikt over noen forskningsbidrag som behandler temaer som er relatert til denne avhandlingens problemstilling. Jeg vil vise til forskning som med ulike innfallsvinkler har undersøkt gudsbildets utvikling, og/eller faktorer som kan påvirke gudsbildet. Jeg har sett på forskning fra både internasjonal og nordisk sammenheng, men har avgrenset meg til materiale som er skrevet enten på norsk, svensk, dansk eller engelsk. Videre har jeg tatt utgangspunkt i litteratur som er forankret i en protestantisk kristendomsforståelse. Disse eksemplene har jeg valgt fordi de to første synes å være de mest relevante i forhold til min

tematikk, mens de to siste (som behandles under ett) er et eksempel på en alternativ tilnærming til den jeg selv har tatt utgangspunkt i.

Etter systematisk litteratursøk i databaser innen religionspsykologi, teologi og pedagogikk har jeg inntrykk av at det har blitt gjennomført en del forskning rundt gudsbildets utvikling. Blant andre så har Rizzuto, som er en viktig kilde i denne avhandlingen, vektlagt objektrelasjonenes og omsorgspersonenes betydning for gudsbildet. Innenfor rammen av ovenstående avgrensninger har jeg derimot ikke funnet noe empirisk materiale som går nærmere inn på hvilken betydning tekster som brukes i trosformidlingen kan ha for gudsbildet. Mange forfattere har meninger rundt det aktuelle temaet, men så langt jeg har sett er det ikke satt i system og analysert.

Ana Wong-McDonald og Richard L. Gorsuch har gjennomført en multivariat studie som undersøker hvordan gudsbegrep, motivasjon, religiøs mestring og lokalisering av kontroll kan forutse spirituell velvære.⁵ Deres studie ender opp med en hypotese om at den troendes religiøse mestring og lokalisering av kontroll enten kan bidra til eller redusere det spirituelle velbefinnendet.⁶ Det blir også gjort et poeng av at skriftene (Bibelen) kan være til hjelp for å forme slike mestringsstrategier (Wong-McDonald og Gorsuch, 2004:318, 332). Hypotesen som springer ut av denne studien antyder at tekstene kan brukes for å fremme et gudsbilde som bidrar til livsmestring. I den forstand virker tematikken relatert til denne avhandlingen, selv om de ikke har gått i detalj rundt *hvordan* tekstene kan brukes for å oppnå dette.

Videre har Helene Horsfjord studert gudsbildet til kvinner som har opplevd overgrep, for å kartlegge hvorvidt gudsbildet har vært en belastning eller til hjelp for personer med smertefulle erfaringer. I sine resultater vektlegger Horsfjord at når forkynnelsen ikke stemmer overens med smertefulle livserfaringer, kan dette føre til feiltolkninger som øker belastningen ytterligere. Hun fremholder at trosformidling må ha «rom for menneskers smerte» (Horsfjord,

⁵ Religiøs mestring handler om at opplevelsen av mening og sammenheng mellom tro og liv kan føre til økt grad av mestring. Lokalisering av kontroll (locus of control) dreier seg om hvor man plasserer kontrollen over det som skjer: Synet på hvorvidt man har mulighet til å påvirke (intrinsic control), eller om ting skjer uten at man kan påvirke det, på grunn av utenforliggende omstendigheter som hell, mektige andre (extrinsic control). Videre er God control enda en tilnærming, hvor man tror at Gud har kontrollen over det som skjer (Wong-McDonald og Gorsuch, 2004:321).

⁶ For eksempel virker følelsen av at man er utelatt til seg selv og må løse livets problemer på egen hånd til å være knyttet til mindre grad av spirituell velvære. Om man derimot har tillit til at Gud har en viss kontroll, og at man ikke er ensom i møtet med livet, men kan hengi seg til Gud så vil dette være betydningsfullt for personens mestring (Wong-McDonald og Gorsuch, 2004:318, 323, 332).

1998:99). Også min avhandling er opptatt av personer som sannsynligvis mottar trosformidlingen med en større grad av sårbarhet enn andre.

Raymond H. Potvin har gjennomført en nasjonal spørreundersøkelse i USA om utviklingen av tenårings gudsilde. Blant et nasjonalt sannsynlighetsutvalg fant han støtte for en teori som understreker sosialiseringens betydning for gudsbildet: Barn som vokser opp med kjærlige foreldre vil i større grad enn andre barn overta foreldrenes verdier og det samme gudsbildet som de har (Potvin, 1977). Også Simone Anne de Roos har gjennomført en studie som peker på at sosialisering er viktig for gudsbildets utvikling hos barn (Roos, 2006).⁷ Forskningsbidragene som omhandler sosialisering viser at det finnes andre tilnærminger som kan kaste lys over gudsbildets utvikling enn de jeg har vektlagt i denne avhandlingen.

1.6. Diakonal forankring

«En diakonal trosopplæring vil se, tolke og handle i forhold til barns, unges og familiers livserfaringer» (Kirkerådet, 2010:30). Diakonien har sin plass også i trosopplæringssammenheng. I *Plan for trosopplæring: Gud gir – vi deler* pekes det på det faktum at man som menighet vil komme i kontakt med barn som har vonde erfaringer, noe man også må ta hensyn til i trosopplæringen: Målet er å ivareta og inkludere disse barna (ibid:30). Denne avhandlingen diskuterer hvilken rolle tekstene spiller for gudsbildet, og har et særlig fokus på barn som møter tekstene med en spesiell sårbarhet. Dersom trosopplæringen skal bidra til at disse barna i større grad mestrer sine liv og får verktøy som kan bidra til livstolkning, krever dette bevissthet også rundt hvilke tekster man presenterer for barna. En diakonal trosopplæring bør i stor grad inkludere målene om livstolkning og livsmestring i sine forberedelser, og være gjennomtenkt i forhold til hvilke tekster man velger og vektlegger i trosformidlingen. Diakonal teori og begrunnelse vil ikke bli presentert i eget avsnitt i denne avhandlingen, men integreres i teksten i forbindelse med relaterte temaer.

1.7. Oppgavens struktur

Innledningsvis har jeg aktualisert avhandlingens problemstilling, gjort rede for aktuelle begreper og avgrensninger samt vist til aktuell forskning som er relevant i denne

⁷ Roos startet sin undersøkelse med en hypotese om at barns gudsilde ligner på omsorgsrelasjonene, noe som bare delvis fant støtte i funnene. Derfor reviderte hun hypotesen til å inkludere også betydningen av foreldrenes religiøsitet og sosialisering. Religiøs sosialisering i hjemmet og skolekontekst viste seg å være viktig for barnas gudsbegrep: De uttrykkene som foreldrene og lærerne brukte om Gud, samt de gudsbegrepene de selv hadde var viktige for hvordan barnas gudsilde så ut (Roos, 2006).

sammenhengen. Videre følger en beskrivelse av materiale og metode som ligger til grunn. Jeg vil så presentere teori som kaster lys over problemstillingen. Jeg har tatt utgangspunkt i objektrelasjonsteori som vektlegger relasjonenes betydning for gudsrepresentasjonens utvikling, og vist til teori som kan gi økt innsikt i hva som kjennetegner barn som lever i vonde relasjoner. Videre har jeg brukt elementer fra hermeneutisk teori og språkteori for å beskrive noe av det som skjer i barnets møte med og fortolkning av tekster, samt vist til ulike synspunkter om hvorvidt alle tekster egner seg for barn. Den siste delen av teorien behandler selve formidlingen av tekstene ut fra et læringsteoretisk perspektiv. Etter teoridelen presenteres og analyseres empirien. I drøftingen vil jeg på bakgrunn av empiri og teori diskutere problemstilling og delproblemstillinger. Til sist følger avslutning og oppsummering, som vil gi en oversikt over resultat og konklusjoner.

2. Materiale og metode

Når man, som i dette tilfellet, skal undersøke temaer det ikke eksisterer så mye forskning på fra før av, så er det en fordel å bruke kvalitative metoder (Tove Thagaard, 2006:12). Jeg har valgt å gjennomføre en kvalitativ empirisk undersøkelse med fortolkende beskrivelse. Den fortolkende beskrivelsen formidler forskerens fortolkning gjennom å sette inn empiriske resultater i en meningssammenheng (ibid:171). Metoden som ligger til grunn for denne avhandlingen er kvalitative forskningsintervjuer.

2.1. Det kvalitative forskningsintervju

I gjennomføringen har jeg brukt semistrukturerte intervjuer. Ved semistrukturerte intervjuer arbeider man med på forhånd formulerte åpne spørsmål, men er fri til å endre rekkefølgen eller legge til oppfølgingsspørsmål (Alan Bryman, 2012:471). Det har vært viktig for meg å ha noe struktur som gir retning, men også å ha muligheten for å være fri til å fange opp nye viktige innfallsvinkler i samtalen og spørre videre rundt det. Jeg har hatt et ønske om å ha åpne og utforskende spørsmål, og har etterstrebet å ikke styre intervjuet i for stor grad, siden jeg har hatt en sterk forforståelse. Noe som er viktig når man bruker intervju som metode, er at man stiller presise spørsmål, som er relevante for problemstillingen.

2.1.1. Fordeler og ulemper ved å bruke intervju som metode

En av fordelene med å bruke intervju som metode er at man kan være i dialog med dem man undersøker (Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Line Christoffersen, 2010:38-39, 138). Jeg har ønsket å legge vekt på informantenes egne opplevelser i møtet med tekstene. Gjennom dette prosjektet har dialogen i intervjuene ført til at min forforståelse ble revurdert. Videre viste det seg at muligheten for oppklaring når informantene ikke forsto intervju spørsmålene var viktig, likeså muligheten for å stille oppfølgingsspørsmål når jeg oppdaget nye viktige vinklinger.

En utfordring med åpne intervjuer som ikke har identiske spørsmål og struktur er knyttet til prosessen med koding og analysing av data. Intervju som metode medfører også utfordringer forbundet med forskerens store mulighet til å påvirke retningen, siden det er forskeren som styrer samtalen og innsamlingen av data. Dersom forskeren sitter med en forforståelse vil den kunne påvirke hvilken fakta som kommer fram, og dette vil også kunne

påvirke måten man tolker data (ibid:38-40, 138). Videre finnes risikoen at informanten gir de svarene de tror er i tråd med intervjuerens ønske. For å unngå dette har jeg etterstrebet å ha mest mulig åpne spørsmål. De ganger jeg har stilt mer ledende spørsmål, så har jeg prøvd å gjøre det på en måte som gir rom for å svare avkrefte, som for eksempel: «Nå må du tenke etter, det er ikke sikkert at dette stemmer for deg, men kan det være slik at...». Likevel er det et faktum at informantene før intervjuene var informert om at jeg ville undersøke tekstenes sammenheng med gudsbildet, noe som kan ha preget deres svar. Det er for eksempel en mulighet for at de ubevisst har referert til tekster som støtter opp under sitt gudsbilde, selv om disse tekstene egentlig ikke har hatt så stor betydning. Det kan også være motsatt; at informantene husker gudsbildet i lys av tekstene som de gjengir. En annen mulig feilkilde kan være at informantene har nevnt tekster som de husker først og fremst fordi disse tekstene har vekket sterke følelser. Samtidig er det sannsynlig at tekster som vekker sterke følelser også gjør noe med måten de oppfatter verden, og dermed også Gud. Det som er sårbart i denne sammenhengen er at studien er retrospektiv: Det innebærer en mulighet for at disse følelsene egentlig oppsto i voksen alder, og ikke var tilstede som barn.

2.1.2. Retrospektive intervjuer

Siden jeg av forskningsetiske hensyn har valgt å intervju voksne, har jeg måttet benytte meg av det Pål Repstad benevner som retrospektive intervjuer: Denne type intervju handler om å se tilbake i tid og reflektere over noe som var (Repstad, 2007:95-97). Jeg har spurt informantene om hvordan de husker barndommens omsorgsrelasjoner, gudsbilde og trosformidling, samt hvilke tekster de kan erindre seg. Til dels har jeg opplevd bare det å skulle gjennomføre intervjuer med en retrospektiv tilnærming som noe utfordrende. Repstad peker også på at det retrospektive studiet medfører noen utfordringer i forhold til hukommelse og rekonstruksjon (ibid:95-97). Jeg har ingen garantier for at informantene husker riktig, eller at det de husker er relevant for mitt prosjekt. Risikoen finnes for at informantene har glemt mye eller fortrenger vonde minner som er av betydning. Videre er det en mulighet for at de ubevisst rekonstruerer sine minner i lys av senere erfaringer og kunnskap. Gudsbildet er, som jeg senere vil beskrive, dynamisk. Når informantene beskriver sitt barndomsgudsbilde kan jeg ikke vite sikkert om det faktisk er barndommens gudsbilde de beskriver, eller barndommens gudsbilde sett i lys av deres voksne bearbejdede og fortolkende perspektiv. Selv om det er noen svakheter ved en retrospektiv studie, vil den likevel kunne kaste lys over de opplevelsene informantene hadde i møtet med tekster de husker fra barndommen.

2.2. Utvalg

Sett ut fra et forskningsetisk perspektiv er det problematisk å intervju barn fordi de er mer sårbare og ubeskyttet enn voksne. Derfor har jeg, som nevnt, valgt å intervju voksne personer som har opplevd å leve i sårede omsorgsrelasjoner som barn for å belyse problemstillingen. Alle informantene har deltatt på trosopplæring i barndommen, og husker flere trosformidlende tekster og noen opplevelser/følelser knyttet til disse tekstene.

Informantene kommer i fra forskjellige menighets sammenhenger: Tre har vokst opp i frikirkelige/karismatiske sammenheng, mens én vokste opp i Den norske kirke. Både kvinner og menn er intervjuet, selv om kvinnene (3 av 4) er overrepresentert. Det har ikke vært av betydning for utvalget hvor de står i forhold til tro i voksen alder, men det har vært viktig at de er villige til å la seg intervjues om tro.

2.2.1. Rekruttering av informanter

Min kontakt med informantene ble initiert ved at jeg jeg ut en status på Facebook.⁸ Det var viktig for meg at informantene selve skulle få ta valget om å delta, og jeg var opptatt av å ikke være den som skulle definere for andre at de hadde opplevd å være i en såret omsorgsrelasjon i barndommen. Etter at potensielle informanter har tatt kontakt med meg og sagt at de ønsker å delta i undersøkelsen, fikk de tilsendt et informasjonsskriv. En tid etterpå tok jeg personlig kontakt med hver enkelt, og informerte mer om oppgaven, taushetsplikt, intervju og dobbeltsjekket om de var i målgruppen for oppgaven. Så avtalte vi tidspunkt og sted for intervju, ut fra informantenes eget ønske. Mitt mål med rekrutteringsprosessen var å gi potensielle informanter frihet til selv å melde sin interesse, god informasjon, tid til å tenke gjennom om de ønsket å delta, samt en enkel mulighet for å trekke seg ubegrunnet fra deltagelse i prosjektet.

Fordelen med denne rekrutteringsmetoden var at det var en enkel måte for meg å komme i kontakt med informantene, uten å måtte påføre noen ubehaget det kan innebære å avvise en forespørsel om deltagelse i forskningsprosjektet. De som har meldt sin interesse har gjort det ut fra eget ønske om å delta i studien. Min forespørsel har dessuten nådd fram til mange personer, siden venner og venners venner også har delt statusen. Men rekrutteringsmetoden som jeg har brukt har også noen svakheter: Jeg har ikke hatt noen kontroll over hva som kjennetegner eller hvem det er som inngår i utvalget, og har på den måten risikert

⁸ Se ordlyden i vedlegg 3

utvalgsskjevhet. For eksempel består mine informanter av tre kvinner og kun én mann. Siden jeg ikke har vært opptatt av kjønnsdimensjonen i denne avhandlingen, ser jeg ikke på det som graverende. En mer prekær risiko ligger i om mitt utvalg kjennetegnes av personer med spesifikke interesser eller følelser rundt det aktuelle temaet, som ville kunne innebære at jeg ubevisst sitter igjen med et ekstremutvalg. Man kan tenke seg at personer som har negative opplevelser knyttet til trosformidling kan ha et behov for å gi uttrykk for dette, og at det derfor først og fremst vil være de som tar kontakt. Dette er faktorer jeg ikke uten videre kan avkrefte, selv om det ikke er et inntrykk jeg sitter igjen med i kjølvannet av intervjuene.

Videre er en annen av begrensningene med utvalget i denne avhandlingen at det kun omfatter fire informanter. Avhandlingens overførbarhet til andre sammenhenger kan diskuteres siden jeg kun har utforsket disse informantenes individuelle erfaringer, og måten gudsbildet utvikles er personlig og individuell. Thagaard forklarer at overførbarhet i kvalitativ forskning ikke bare handler om å illustrere mønstre i data, men også er et spørsmål om man fortolker fenomenene som undersøkes på en måte som kan være relevant også i andre kontekster. Dersom man finner vesentlige trekk i én undersøkelse, kan man med disse som begrunnelse anta at de vil være relevante i andre sammenhenger, forutsatt at situasjon og betingelser ligner på hverandre. Man bruker logiske resonnementer for å komme fram til en teoretisk generalisering. Siden utvalget kan påvirke den retningen en studie tar, må også det som karakteriserer utvalget tas med i diskusjonen om overførbarhet (Thagaard, 2006:184-185). I denne avhandlingen har jeg analysert hvert enkelt intervju, og sett etter mulige felles trekk og individuelle forskjeller mellom informantene, som jeg viser til i presentasjon av empiri og drøfting. Med dette som grunnlag har jeg sett etter logiske måter å fortolke datamaterialet. Gjennom denne prosessen har jeg oppdaget funn som kan styrkes av teorien. Dermed er det ikke umulig å tenke seg at denne oppgaven har en viss overførbarhet også til andre personer enn nettopp disse informantene, selv om mitt utvalg er lite.

2.3. Valg av litteratur

Min tilnærming er basert på Rizzutos teori rundt gudsrepresentasjonens dannelse, generell utviklingspsykologi, og barneverfaglig teori. Jeg har også til en viss grad brukt elementer fra læringsteori, språk teori og hermeneutisk tilnærming for å drøfte problemstillingen. For å finne relevant litteratur har jeg gjort et omfattende og systematisk litteratursøk, både på egen hånd og med veiledning av en bibliotekar. Jeg hadde også kjennskap til relatert fagstoff i

forbindelse med tidligere utdanning og kurs, og har fått tips fra flere som underviser innen relevante temaer.⁹ Dessuten har jeg utvekslet litteraturtips med andre som skriver master-/doktoravhandling innen samme felt.

2.4. Arbeidsprosessen

2.4.1. Forberedelse

Før jeg for alvor satte i gang arbeidet med å formulere intervju spørsmål og kontakte informanter hadde jeg en bevisstgjøringsprosess i forhold til min egen forforståelse. Johannessen et al. forklarer at forforståelsen spiller en viktig rolle for analyseprosessen innen kvalitativ forskning. Man er opptatt av den intenderte meningen som ligger dypere under overflaten, og har mål om å finne mening som ikke er konkret eller uttalt. For å kunne oppnå dette bruker man analysen som et verktøy for å finne et mønster i dataen (Johannessen, 2010:163-164). Samtidig kan forforståelsen også påvirke og lede forskningen på en måte som reduserer troverdigheten. En måte å unngå dette er å gjøre arbeidsprosessen så transparent som mulig (ibid:39-40).

Min forforståelse har vært at det er noen trosformidlende tekster som ikke er egnet for barn, fordi de har stort potensial for å påvirke barnets gudsbilde og selvbylde i en negativ retning. Eksempler på slike tekster kan være brutale bibelfortellinger som inneholder vold, sanger eller bønner som uttrykker en forventning at man skal være tøff, flink, snill og/eller takknemlig for livet og så videre. Min oppfatning har vært at slike tekster kan være belastende for barn som lever i en såret relasjon til nære omsorgsrelasjoner, noe som også til en viss grad avsløres av problemstillingen og delproblemstillinger. En slik forutinntatt mening medfører en viss risiko for at man ubevisst leter etter og ser de sammenhenger som støtter opp under den forforståelsen man allerede har. Forforståelsen kan også påvirke måten man formulerer intervju spørsmål og lede informantene i en viss retning, samt påvirke måten man tolker data. For å unngå at min forforståelse skulle påvirke resultatene i altfor stor grad, har jeg vært opptatt av å sette ord på den, slik at jeg kan oppnå større grad av bevisstgjøring. Jeg har valgt å se på de religionspsykologiske prosessene som er medvirkende når gudsbildet dannes, og ikke bare ha tekstenes rolle i fokus. Videre har jeg også gått gjennom en grundig prosess i

⁹ Tidligere utdanning: Bachelor i sosialt arbeid, kurset «Det sårbare og lidende barnet som utfordring til teologien, samt kurs innen lingvistikk, pedagogikk og religionspsykologi på universitetsnivå. Kurset «Det sårbare og lidende barnet som utfordring til teologien».

utformingen av intervju spørsmål, for å unngå at de blir ledende. Mitt mål har vært at intervju spørsmålene skal være åpne og utforskende. Ikke minst har jeg etterstrebet å gjøre det tydelig hvordan arbeidsprosessen har blitt gjennomført, for å oppnå transparens.

2.4.2. Utførelse

Innsamling av data har skjedd gjennom muntlige intervjuer, som ble tatt opp og transkribert etterpå. Intervjuene tok form som uformelle samtaler, hvor jeg brukte intervjuguiden som en hjelp til å sørge for at vi var innom relevante temaer. Samtidig lot jeg informantene få mye rom til å dele det de selve ønsket. Intervjuene ble lenger enn jeg hadde antatt i forkant, fordi informantene var mer tillitsfulle og åpne om sine opplevelser enn jeg forventet. Det viste seg at de gjerne snakket om og husket sine opplevelser og følelser knyttet til omsorgsrelasjonene. Videre kunne informantene fortelle om opplevelser og tanker de hadde om Gud som barn, men for noen av dem var det utfordrende å huske særlig mange spesifikke tekster fra trosformidlingen. Ingen av informantene har kunnet gjengi særlig mange minner rundt selve formidlingen av tekstene. Når de delte sin fortelling så hoppet de ofte mellom tiden som barn, ungdom og voksen, og for enkelte var det utfordrende å holde seg til minner fra barndommen. Men med spørsmål som rettet fokus til den alderen jeg i første hånd var ute etter, fikk jeg likevel mye verdifull informasjon. I transkriberingsprosessen har jeg valgt å utelukke detaljer som kan avsløre informantenes identitet, og utelukket deler av samtalen som ikke er relevante for denne avhandlingen.

Gjennomføringsfasen har vært svært tidkrevende. Intervjuene ble lenger enn planlagt, det lengste varte i nesten 3 timer, ellers var tidsrammen som regel 2,5 timer. Selv om jeg la inn en pause i intervjuene, ble både jeg og informantene slitne. Dette medfører en risiko for at konsentrasjonen var liten på slutten av intervjuet, og at informantene derfor ikke mintes alle tekstene de ellers ville ha kommet på. Samtidig sitter jeg igjen med inntrykket at temaet engasjerte informantene i stor grad, og at de hadde mange gode refleksjoner også mot slutten av intervjuene.

2.4.3. Bruk av data

I etterkant av intervjuene har jeg gjennomført en omfattende analyseprosess for å finne mulige sammenhenger mellom tekster, gudsbilde og omsorgsrelasjoner. Det første trinnet var å transkribere intervjuene i sin helhet. Gjennom transkriberingen noterte jeg mine umiddelbare

refleksjoner. Så la jeg det transkriberte materialet til side for å modnes, mens jeg jobbet med å finne relevant teori som kunne belyse aktuelle temaer. Den videre analyseprosessen foregikk ved at jeg komprimerte de transkriberte intervjuene til kortere sammenfatninger som gjenga de viktigste trekkene. Så har jeg for hver av informantene sortert sitater fra omsorgsrelasjonene, gudsbildet og tekstene i forskjellige kategorier, for å finne sammenhenger som utmerker seg. Denne kategoriseringen startet med å dele inn materialet i to kategorier: Jeg har innledningsvis skilt mellom hvilke tekster og egenskaper ved Gud og omsorgsrelasjonene som var knyttet til vanskelige eller positive følelser hos informantene. Så har jeg kategorisert materialet ytterligere. Til sist har jeg sett om jeg kunne finne noen gjennomgående trekk som er felles for alle informantene. Underveis i analyseprosessen har jeg noen ganger vært nødt til å gå tilbake til hele transkriberingen for å finne detaljer som manglet i sammenfatningene, som viste seg å være relevante likevel.

Noe jeg har opplevd som en fordel i denne forskningsprosessen, har vært å veksle mellom å jobbe med teori og data. I starten av arbeidet var jeg kjent med en god del teori som i grunn bekreftet min forforståelse. Etter intervjuene fant jeg ny teori, som både utvidet og utfordret den opprinnelige forståelsen, noe som igjen var viktig for analyseprosessen.

Thagaard peker på at forskerens faglige forankring påvirker hvilke mønstre som oppdages i dataen, og vise versa. Dette vil påvirke hvilke teoretiske perspektiv og resultater som forskeren kommer fram til, og byr på noen etiske utfordringer. Det er for eksempel ikke gitt at informantene gjenkjenner seg eller er enig i forskerens forståelse, noe som i verste fall kan føre til en opplevelse av overgrep. Kvale foreslår at en måte å løse dette på kan være å vise tydelig når det er informantens forståelse man gjengir, eller når det er forskerens innfallsvinkel (Thagaard, 2006:188-189). Noe jeg har etterstrebet i denne avhandlingen er å markere tydelig hva som er min forståelse og informantenes beskrivelse i presentasjonen av empirien.

2.5. Forskningsetiske refleksjoner

Siden denne undersøkelsen omhandler sensitive temaer som kan oppleves belastende for informantene som har deltatt har det vært særlig viktig å ivareta forskningsetiske retningslinjer. Informantene har deltatt i denne studien fordi de har opplevd å ha en såret relasjon til nære omsorgspersoner i barndommen. Den nasjonale forskningsetiske komité for

samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) poengterer at undersøkelser som omfatter personer i vanskelige livssituasjoner er problematiske, og bør overveies nøye. Dersom de i det hele tatt skal gjennomføres, er frivillig deltagelse og informert samtykke en grunnleggende premiss (NESH, 2006:12-14). For å legge til rette for dette har jeg i intervju situasjonene understreket at informantene selve bestemmer hvor mye de ønsker å dele, og at de kan velge å ikke svare på spørsmål dersom de av ulike grunner ønsker det. Jeg har også vært tydelig på at de når som helst kan trekke seg ubegrunnet fra studien, både i informasjonsskrivet og i den direkte kommunikasjonen med informantene. Likevel finnes det en risiko for at personer deler mer enn de egentlig hadde tenkt, og angrer etterpå. Dessuten kan refleksjon rundt vanskelige temaer som har skjedd tilbake i tid sette i gang tøffe psykiske prosesser i etterkant av intervjuet. For å ivareta informantene i kjølvannet av intervjuene har jeg hatt en prest med sjelesørgerisk kompetanse i beredskap, som har vært tilgjengelig for potensielle samtaler.

Man kan sette spørsmålstegn ved å i det hele tatt gjennomføre en slik studie, når det kan påføre personer unødvendig psykisk belastning. På den andre siden har jeg intervjuet voksne, myndige og selvstendige individer, og vært tydelig på at de har lov til å sette grenser for seg selv. Videre kan jeg ikke se at det er gjort noen direkte forskning på hvordan tekster som brukes i trosformidlingen kan påvirke gudsbildet til barn. Dermed vil jeg påstå at det er en nytteverdi i denne studien, siden den kan kaste søkelyset på dette temaet, som i sin tur kanskje kan hjelpe andre senere. Dessuten kan det å fortelle sin historie for noen som lytter ha en terapeutisk effekt i seg selv.

Et annet tema relatert til forskningsetiske hensyn er personvernet: Personer som blir brukt som objekt i forskningssammenheng har krav på konfidensiell behandling av informasjonen om dem, noe som blant annet innebærer at de blir anonymisert (Kirsten Ringdal, 2007:426). For å ivareta anonymiteten til informantene i denne studien har det blitt brukt fiktive navn, og informasjon som kan avsløre hvem informantene er har blitt anonymisert. Jeg har fått godkjenning for prosjektet av NSD. Intervjuopptakene oppbevares innelåst og utilgjengelig for uvedkommende. De vil bli slettet etter en viss periode, og all data er anonymisert.

3. Teori

Dette kapittelet presenterer teori som kan være med på å belyse problemstillingen, og senere bidra til å tolke funnene som blir trukket fram fra datamaterialet. Målet med teoridelen er å vise til prosesser som er relevante når gudsbildet dannes, hva slags risiko det medfører å vokse opp i en såret omsorgsrelasjon samt hva som skjer i møtet med en tekst. Jeg vil også tematisere måten tekstene formidles.

3.1. Den kristne Gud

Som nevnt innledningsvis kan begrepet gudsbilde tilnærmes fra ulike innfallsvinkler: Religionspsykologien er opptatt av menneskets bakgrunn for og innholdet i gudsforståelsen som etableres på bakgrunn av ulike påvirkningskilder, mens teologien fokuserer på læren om Gud med utgangspunkt i religiøse tekster og tradisjon. Her følger først en oppsummerende innføring i det teologiske gudsbildet som ligger til grunn for denne avhandlingen, deretter vil jeg presentere teori som omhandler det religionspsykologiske gudsbildet.

Det bildet som Bibelen tegner av Gud er mangfoldig, og de ulike gudsegenskapene kan virke selvmotsigende. På den ene siden får man møte en kjærlig, nådefull og trøstende Gud som er trofast, men på den andre siden presenteres leseren for en hevngjerrig Gud som lar sin vrede ramme ikke bare fiender men også tilsynelatende uskyldige. Ulike teologiske retninger vektlegger også forskjellige egenskaper ved Gud. På denne bakgrunnen er det forståelig at mange opplever gudsbegrepet som uklart og forvirrende.

Det teologiske gudsbildet som ligger til grunn her tar utgangspunkt i Gud som én treenig Gud som har skapt og hersker over alt som er til. Gud beskrives som hellig, det vil si atskilt/annerledes enn det skapte, samtidig som han er personlig og nær. Videre fremstilles Gud som rettferdig, og hans vilje er knyttet til det som er godt og rett. Til rettferdighetsbegrepet kan man også knytte bildet av Gud som straffer, samtidig som han er barmhjertig, trofast og tilgir synd (Carl Smith-Garhsen, 2002:90-105).

3.1.1. Guds allmakt

Smith-Gahrsen tar utgangspunkt i at Gud har all makt og er allvitende, men peker på at det finnes ulike måter å forstå denne allmakten på (ibid:90-105). Torborg Aalen Leenderts er opptatt av at allmaktsbegrepet for mange kan oppleves problematisk i møte med smertefulle opplevelser. Inspirert av Tore Wigen, skiller hun mellom «allmakt som *total makt* og allmakt som *kjærlighetens makt*» som ulike måter å forstå omfanget av Guds makt (Leenderts, 2011:81). Den totale allmakten innebærer et syn på at Gud har full kontroll over alt som skjer, og at han bruker denne kontrollen til å tillate eller styre over alle hendelser. Problemet med dette synet er at det ikke tar høyde for menneskets frie vilje eller kan forklare hvordan en kjærlig og allmechtig Gud kan tillate at det skjer så mye vondt og fryktelig i verden. Det kan føre til at man lurer på hvorfor Gud ikke griper inn når det skjer forferdelige ting. Kjærlighetens makt, på sin side, fokuserer på at Gud er god og fullstendig nærværende i det han har skapt til enhver tid. Dette synet på Guds allmakt vektlegger den tjenende makten i det godes tjeneste: Gjennom Jesus kom Gud ned til menneskene i det Paulus definerer som en tjeners skikkelse (Leenderts, 2011:15, 79-83, Fil 2,7). Men allmakt som kjærlighetens makt innebærer ikke at Gud er i stand til alt, eller at det vonde ikke skjer. Smith-Gahrsen forklarer at man kan forstå det som at Gud gav fra seg makt når han skapte menneskene og verden, og at Gud bruker sin makt først og fremst til å frelse det han skapte. Gjennom inkarnasjonen åpenbares Gud i Jesus, som er det klareste bildet vi har av Gud. Han viser et konkret eksempel på Guds allmakt og kjærlighet gjennom sin stedfortredende offerdød på korset (Smith-Gahrsen, 2002:90-105).

3.2. Det religionspsykologiske gudsbildet

For å kunne forstå hvilken rolle tekstene spiller når gudsbildet dannes, er det også viktig å ha kjennskap til de psykologiske prosessene som er medvirkende. Prisvinnende psykoanalytikeren Ana-Maria Rizzuto har vært ansett som en av de viktigste bidragsyterne innen religionspsykologi (Gry Stålsett, 2014:97).¹⁰ I *The Birth of the Living God* (1979) beskriver Rizzuto psykologiske prosesser som ligger bak våre gudsbilder.¹¹

¹⁰ Ana-Maria Rizzuto vant i 1997 *The Phister Award*, den høyeste anerkjennelsen hos den amerikanske psykiaterforenings (APA) for sitt bidrag innen religionspsykologi.

¹¹ Rizzutos teori bygger på klinisk materiell basert på livshistoriene til 20 av hennes pasienter. Med hjelp av dette materiellet og teoretisk innsikt fra blant andre Sigmund Freud, Erik Erikson, Ronald Fairbairn og Donald Winnicott, har hun undersøkt hvordan gudsbildet/gudsrepresentasjonen utvikles og anvendes (Stålsett, 2012:97).

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i Rizzutos empiriske materiale for å belyse det religionspsykologiske gudsbildet. Rizzuto tilhører en psykodynamisk retning som har vektlagt relasjonenes betydning for psykologisk utvikling, objektrelasjonsteori. Leif Gunnar Engedal beskriver at det som har vært sentralt og felles for ulike retninger innen objektrelasjonsteori er vektleggingen av relasjonene for å forklare menneskets psykologiske utvikling. Man ser på hvordan samhandlingsmønstre og de mellommenneskelige relasjonene utvikles og påvirker menneskets psyke (Engedal, 2003:42). Våre objektrelasjoner bygger på våre følelsesmessig ladede minner og fantasier av primære tilknytningspersoner (Stålsett, 2014:99-101). Disse viktige personene kalles innen denne teorien for objekt. For hver enkelt av disse objektene lager vi et samlet indre bilde, en objektrepresentasjon. Objektrepresentasjonen er ikke et objektivt, ytre bilde, men er bygget av fantasier og sterke følelser, så vel som virkelige erfaringer. Det er det bildet vi har i vårt indre som representerer denne personen (Göran Bergstrand, 2004:101). Vår oppfatning av andre og verden vil alltid være preget av bevisste eller ubevisste objektrepresentasjoner (Stålsett, 2014:99).

3.2.1. Gudsbilde, gudsbegrep og gudsrepresentasjon

Som tidligere nevnt, forstås og defineres begrepet gudsbilde ulikt, og det finnes flere benevnelser som blir brukt når man refererer til en persons forståelse av hvem Gud er. Kaldestad forklarer at Rizzuto skiller mellom *gudsbegrep*, *gudsbilde* og *gudsrepresentasjon*.¹² *Gudsbegrepet* er det planmessige og intellektuelle gudsbildet, som vi også finner i troslæren/forkynnelsen. *Gudsbegrepet* er vårt kognitive og begrepsmessige gudsbilde, altså slik vi tenker at Gud er. Det blir formet av kultur, teologi/forkynnelse og religionsfilosofi. Videre har *gudsbildet* sammenheng med alle de erfaringene, følelsene og minner som kjennetegner ens personlige opplevelse i relasjonen til Gud. *Gudsbegrepet* og *gudsbildet* er i en dynamisk dialog, og sammen med våre kreativt bearbejdede livserfaringer er de med på å forme den mer ubevisste *gudsrepresentasjonen*. *Gudsrepresentasjonen* er basert på erfaringer og følelser i viktige tidlige relasjoner, som ligger til grunn for vår opplevelse av hvem Gud er. Den formes på bakgrunn av våre objektrelasjoner, og påvirker oss i større grad enn *gudsbegrepet*, samtidig som den er vanskeligere å få tak i, siden den er ubevisst (Kaldestad, 1997:71-72).

¹² Begrepene som Rizzuto bruker er: God concept (*Gudsbegrep*), God image (*gudsbilde*) og God representation (*gudsrepresentasjon*)

3.2.2. Gudsrepresentasjonens dannelse

Siden barnet ikke kan se Gud har det ikke noen direkte fysisk erfaring av ham å relatere til. Derfor må barnet bruke sine erfaringer fra den virkelige verden for å forstå Gud. For å bygge opp sin gudsrepresentasjon bruker barnet materiale fra relasjonene til omsorgspersonene.¹³ Ofte er det én relasjonell kilde som har størst innflytelse, men ingen av Rizzutos funn tyder på at det kun er en av foreldrene som former gudsrepresentasjonen. Hun viser også til at andre kilder er med på å forme gudsrepresentasjonen, for eksempel fantasien om foreldrene, andre relasjoner, barnets selvbylde samt kulturelle og sosiale forhold (Rizzuto, 1979:44, 209).

Samtidig som Rizzuto viser at gudsrepresentasjonen bygger på barnets objektrepresentasjoner, forstår hun den som noe mer enn summen av objektrepresentasjonene som den er bygget opp med: Den blir forstått som en ny, selvstendig representasjon. Dermed kan gudsrepresentasjonen være annerledes enn foreldrerepresentasjonene, og inneha egenskaper som ikke er å finne hos foreldrene (ibid:46). Barnet kan selv aktivt være med på å skape sin gudsrepresentasjon ut fra egne behov, og bruke Gud som overgangsobjekt for å takle de frustrasjonene som det opplever i møte med foreldrene. Rizzuto ser på gudsrepresentasjonen som dynamisk; den kan endres gjennom hele livet og er alltid tilgjengelig om man trenger den for å skape psykisk balanse (ibid:208).

3.2.3. Konflikt mellom gudsbegrep og gudsrepresentasjon

Tidligere ble det skilt mellom gudsbegrep og gudsrepresentasjon. Litt forenklet kan man si at om gudsbegrepet er det tenkte bildet vi har av Gud, så er gudsrepresentasjonen mer knyttet til følelsene. Mange vil gjenkjenne seg i at det vi tenker ikke alltid stemmer overens med det vi føler: Selv om man har lært og er tydelig i tanken om at Gud er nådefull, er det ikke gitt at man vil føle tilgivelsen, men kanskje det motsatte: Man får en følelse av at Gud fordømmer. Nicholas Gibson peker på betydningen av å være klar over forskjellen mellom gudsbegrep og gudsrepresentasjon, siden disse to kan komme i konflikt med hverandre. Når man ikke opplever at det er samsvar mellom den Gud man tenker at man burde tro på og slik man faktisk føler at Gud er, kan dette føre til vanskeligheter for individet (Gibson, 2007:229-232). Også Rizzuto har pekt på vekten av å integrere gudsbegrepet med gudsrepresentasjonen når det er stor avstand mellom en persons tanker om hvordan Gud er og den følelsesmessige opplevelsen av Gud (Rizzuto, 1979:48-49).

¹³ «Having no sensory experience of God, children are forced to create the representational characteristics of their God out of the most extraordinary beings they know: their parents» (Rizzuto, 1982:358).

3.3. Når omsorgen svikter

De som er i målgruppen for denne studien er personer som har opplevd at deres relasjon til en eller flere av sine nærmeste omsorgspersoner var følelsesmessig såret i barndommen. De sårede relasjonene har vært en del av den konteksten som disse barna har tatt imot trosformidlingen med. Derfor er det relevant å vise hvilken betydning omsorgsrelasjonene har for barnet, samt hvilke risikofaktorer det medfører å vokse opp i en slik kontekst. Under 1.3.2 har jeg understreket at de sårede relasjonene som mine informanter beskriver, utgjør eksempler som ikke trenger å være omsorgssvikt ut fra et barnevernsfaglig perspektiv. Likevel har informantene opplevd at omsorgen har sviktet på ulike måter. Atferden til omsorgspersonene har medført en økt risiko for å utvikle forskjellige livsvansker.

3.3.1. Omsorgsrelasjonenes betydning

Omsorgen for barn kan svikte på ulike måter. Innen barnevernsfaglig teori skiller man mellom fire former for omsorgssvikt: Vanskjøtsel, fysiske overgrep, psykiske overgrep og seksuelle overgrep (Kari Killén, 2004:35).¹⁴ Når omsorgen svikter, øker risikoen for at barna skal utvikle livsvansker knyttet til blant annet depresjon, angst, aggresjon, avhengighetsproblematikk, selvbilde, skyldfølelse, utviklingsforsinkelse og lærevansker (ibid:141-151). Innen de forskjellige utviklingsteoretiske retningene råder det stort sett enighet i at relasjonserfaringene som vi får i barndommen setter langsiktige spor i selvbildet. Måten barnet blir møtt og får sine behov ivaretatt av sine omsorgspersoner har stor betydning for utviklingen av selvbildet og hva slags syn det får på omverdenen. Erfaringene etablerer en grunnholdning av positive eller negative forventninger: Hvis barnet opplever at behovene blir møtt så lærer det at det er verdifullt nok til å bli tatt vare på, og at det kan forvente at andre er der for det. Motsatt gjelder dersom barnets behov ikke blir ivaretatt: Da lærer barnet at det har liten egenverdi, og at det ikke kan regne med at andre er der for det (Vigdis Bunkholdt og Mona Sandbæk, 2008:49-56, Harsem og Jordheim, 2011:29). Med utgangspunkt i Donald Winnicotts objektrelasjonsteoretiske perspektiv, forklarer Per-Einar Binder og Geir Høstmark

¹⁴ *Vanskjøtsel*: Foreldrene har ikke vært emosjonelt tilgjengelige for barnet. Vanskjøtsel arter seg i to former. Den ene formen handler om medisinsk, materiell og sosial vanskjøtsel. Det kan også være slik at disse områdene dekkes tilfredsstillende, men at barnet ikke blir sett eller møtt med kjærlighet. Begge formene for vanskjøtsel får påvirkning på utviklingen (Killén, 2004:36). *Fysiske overgrep*: kan innebære å påføre et barn skade i aktiv forstand, eller skade som følge av for liten grad av tilsyn (Killén, 2004:39-43). *Psykiske overgrep*: Barnet lever i en utrygghet på om det vil bli ivaretatt og beskyttet av foreldrene. Det møter en holdning/handling hos omsorgspersonene som skader utviklingen selvfølelsen (Killén, 2004:43). *Seksuelle overgrep*: Barnet blir utsatt for seksuell aktivitet som de ikke er modne for, eller i stand til å forstå (Killén, 2004:55).

Nielsen at et barn som har blitt sviktet i omsorgen kan utvikle en negativ forventning til at omverdenen ikke tar det imot, og at relasjoner ikke varer. Barn som i liten grad har blitt speilet, kan for eksempel få en følelse av at de kun er elskbare og har egenverdi dersom de gjør seg fortjent til det gjennom å være flinke, pene og glade (Binder og Nielsen, 2014:118-119).

3.4. De trosformidlende tekstene og gudsbildet

Teolog og forfatter Petter Skippervold har poengtert at vår tro er basert på summen av våre erfaringer, og mener at fortellingene som vi velger ut i trosformidlingen vil prege troen i en viss retning. Tekstene gir barnas tro en retning og et språk (Skippervold, 2011:22). Flere andre forfattere har pekt på at gudsbildet også påvirkes av litteratur, forkynnelse, kulturen/det religiøse miljøet vi beveger oss i, åndelige ledere og venner (Louis Hoffman, Sandra Knight, Scott Boscoe-Huffman og Sharon Stewart, 2007:259-261, Kari O'Grady og P. Scott Richards, 2007:186, Berit Okkenhaug, 2002:143). Selve tittelen på Rizzutos bok *The birth of the living God* viser til hennes forståelse om at gudsbildet er dynamisk og med mulighet for utvikling og endring: Rizzuto forklarer at barnet kommer med sin egen private forestilling om hvem Gud er til kirken. Her møter barnets indre forestilling om hvem Gud er religionens Gud. Når barnets Gud er forskjellig fra religionens Gud så kan omforming, nye tankebaner og fantasi være med på å hjelpe barnet til å få disse to gudsbegrepene til å møtes. Rizzuto kaller det for den andre fødselen av Gud, og forklarer at den kan være avgjørende for barnets religiøse fremtid: «This is the critical moment for those interested in catechesis. If they want to understand the progress of an individual child they must have some knowledge of the private God the child brings with him.» (Rizzuto, 1979:8). Her vil jeg presentere teori som belyser hva som skjer i møtet med en tekst, og betydningen av måten tekstene i trosformidlingen presenteres.

3.4.1. Barnets møte med tekstene

Hegstad et al. forklarer at det ofte tas for gitt at innholdet i det en formidler blir oppfattet som intendert, selv om vi, som Ivar Selmer-Olsen poengterer, aldri kan kontrollere hvordan det vi sier oppfattes og tolkes av andre: Nye tanker og assosiasjoner blir lagt til, og tolkningen kan bli forskjellig fra det som var ment (Hegstad et al., 2008:134, Selmer-Olsen, 2012:7). I virkeligheten er det slik at «Et budskap i en fortelling, en film eller bilde er ikke slik det framstår for den som skaper det, men blir til i møte med den som leser, ser eller hører» (Inger

Bakken, 2000:31). Det som avgjør hvilken betydning en tekst får for den som leser teksten er møtet mellom teksten og mottageren. For å forstå mer om hvilke prosesser som råder i barnets møte med tekstene vil jeg ta hjelp av elementer fra hermeneutisk teori og språkteori.

Jan-Olav Henriksen forklarer, med utgangspunkt i Martin Heideggers filosofi, at mennesket har indre grunnstrukturer som preger måten vi forstår og fortolker.¹⁵ Tidligere erfaringer og opplevelser fyller grunnstrukturene med innhold: De gir oss noe å forstå med, og er det utgangspunktet som vi uopphørlig bruker for å skape mening og sammenheng i tilværelsen. Også i møtet med nye fenomener bruker vi erfaringene og vår forforståelse som grunnlag for å tolke, de gir oss en retning for vår tolkning. Vår forståelse er dynamisk: I møtet med nye fenomener kan den både bekreftes og endre seg (Henriksen, 1994:89, 184-188).

En forklaring til hvorfor vi etterstreber å forstå verden kan være vårt behov for å skape mening og sammenheng i tilværelsen. Victor Frankl mener at menneskets lengsel etter mening er vårt mest grunnleggende psykologiske motiv (Lars Johan Danbolt, 2014:25). H. Numberg forklarer at mennesket har et psykisk behov for å finne mening og sammenheng av hvem vi er, derfor leter vi etter «bevis» på sammenhenger som stemmer med de minnene vi har og vår forståelse av oss selv (Rizzuto, 1979:55). Gjennom å finne sammenheng og mening med hendelser som ellers kan oppleves som kaotiske, kan vi gjenvinne en opplevelse av kontroll og at ting henger sammen (Danbolt, 2014:25).

Med utgangspunkt i det ovenstående kan man anta barna tolker tekstene de møter gjennom å relatere de til noe de allerede vet for å forstå og skape mening (Anders Martinsen, 2011:32). For å tolke teksten bruker barnet sin evne til å se for seg ting, og knytter den til sin livserfaring og erfaringene med andre tekster. Ulike personer kan oppleve den samme teksten på forskjellige måter, siden vi har ulike erfaringer (Peter La Cour, 2014:174, Astri Ramsfjell, 2012:15-16, Bakken, 2000:30-31). Likevel er det ikke slik at enhver tekst kan tolkes på ubegrenset mange måter. Tekststrukturen begrenser hva man kan lese ut av en spesifikk tekst (Ramsfjell, 2012:16).

¹⁵ Hermeneutikk er læren om hvordan mennesket forstår og fortolker verdenen og tilværelsen (Sagberg, 2012:10, Jan-Olav Henriksen, 1994:187).

3.4.2. Barnets avmaktsposisjon i møtet med tekstene – et diakonalt anliggende

Jeg ønsker også å lede oppmerksomheten mot barnets avmaktsposisjon i møtet med tekster, og hvordan dette berører diakonien. Ifølge Ludwig Wittgenstein er barns evne til å kritisere svært begrenset (Rannveig Olsbu, 2009:140). Man kan forstå barnet som en velvillig leser, som leter etter mening i teksten heller enn å reise kritiske spørsmål til premissene som fortellingen legger til grunn (Eirin Hoel Hauge og Kristin Moen Saxegaard, 2012:85). Jeg vil tro at barn oftest møter tekster som velvillige lesere. Dette gjelder også de tekster vi presenterer dem for i trosopplæringen. De møter dem med velvilje, og godtar dem uten å kritisere premissene. Videre er det ofte voksne som presenterer tekstene for barna, og den voksne formidleren har en definisjonsmakt bare i kraft av å være voksen. Når de voksne dessuten presenterer tekster om Gud som sanne, så er det ikke ulogisk at dette får konsekvenser for barnets gudsforståelse. Videre viser Søren Dalevi at trosformidleren har en maktposisjon gjennom muligheten til å velge ut hvilke tekster som presenteres for barna. Våre valg av bibelfortellinger påvirker både barnas gudsbilde og selvbilde (Dalevi, 2007:51). Rizzuto understreker at som trosopplærer har man ansvar for å være oppmerksom både på barnas erfaringer og det materialet man presenterer for dem, siden erfaringene vil påvirke måten barnet oppfatter Gud i det som blir sagt (Rizzuto, 1979:211).

Diakonien i møtet med det sårbare barnet

Trosopplæringsreformen inkluderer, som tidligere nevnt, begrepene livstolkning og livsmestring. I *Plan for trosopplæring* knyttes også livshjelp til diakonien: «En diakonal trosopplæring vil ha livshjelp og handlende kjærlighet som en integrert del av sitt læringsbegrep» (Kirkerådet, 2010:30). Gjennom trosopplæringsarbeidet kommer menigheten i kontakt med mange barn. Noen av disse vil ha vonde erfaringer som gjør de mer utsatte og sårbare enn andre barn. Det er ikke gitt at det som formidles uten videre vil bidra til livsmestring for disse barna. Sett fra det sårbare barnets perspektiv har noen trosformidlende tekster potensial til å bli en tilleggsbelastning som gjør livet vanskeligere, istedenfor å bidra til at barnet mestrer sitt liv. Barnet kan ikke velge bort sine vonde livserfaringer, det er heller ikke i posisjon til å velge hvilke tekster som skal vektlegges. Som trosformidler har man makt til påvirke barnets gudsbilde i ulike retninger gjennom det man velger å presentere. Denne maktposisjonen medfører et stort ansvar for å ivareta barnet. *Plan for trosopplæring* understreker at en diakonal trosopplæring skal være inkluderende, og ha fokus på fellesskap med «gjensidig omsorg, respekt og ansvar for hverandre» (Kirkerådet, 2010:30). Denne

omsorgen kan også knyttes til valg av tekster, gjennom en tanke om at man bør velge tekster med bevisst omsorg for barnas livserfaringer i tanken.

3.4.3. Er det noen trosformidlende tekster som er mer eller mindre egnet for barn?

Det er delte meninger rundt hvilke tekster som egner seg eller ikke for barn, både når det gjelder bibelfortellinger og andre typer tekster. Flere kilder advarer mot bibeltekster som inneholder mye vold eller er for avanserte for at små barn skal forstå de, fordi dette kan få uheldige konsekvenser for tro og gudsbilde (Leenderts, 2007, Hauge og Saxegaard, 2012:12-14, Saxegaard, 2009, Beate Indrebø Hovland, 2007). Leenderts uttrykker at dersom man har problemer med å skjønne at Gud er god, så finnes det mange eksempler i Bibelen som kan underbygge en forståelse av Gud som hevngjerrig, uberegnelig og brutal. Når barn innser at Gud dreper andre barn i Bibelen kan de oppleve utrygghet og forvirring, og få inntrykk av at Gud foretrekker visse mennesker foran andre. De kan bli usikre på sin egen relasjon til Gud; ville de ha vært blant de som ble reddet, eller ville de ha druknet i flommen? (Leenderts, 2007:79-80, 136-137). Hovland hevder at vi ikke kan snakke troverdig om Guds kjærlighet, dersom vi også formidler at han er med på å påføre oss lidelse (Hovland, 2007:106).

Videre mener flere at det er problematisk å ha mye fokus på tekster om Guds allmakt og allvitenhet, selv om disse begrepene presenteres med en intensjon om å skape trygghet. Helene Horsfjord peker på én utfordring ved allmaktbegrepet: Om Gud vet alt og har all makt, hvorfor hindrer han da ikke alt det vonde som skjer? Tryggheten kan erstattes med en følelse av svik over at Gud har sett, men likevel ikke grepet inn på de vonde områdene i ens eget liv, og både gudsbilde og selvbilde kan bli preget (Horsfjord, 1999:179-183). En annen innfallsvinkel som kan vise det problematiske med tekster som fremhever Guds allmakt og allvitenhet er at de formidler at Gud står på de godes side, mot fienden: Gud legger alltid til rette for de som er på hans lag, men for fienden går det dårlig (Saxegaard, 2009:71).

Som godt egnede temaer for barn foreslår Sofia Cavaletti blant annet tekster om den gode hyrdens kjærlighet. Når barna møter sine mangler og feil kan dette motivet påminne dem om den kjærligheten som aldri svikter, og at de alltid er elsket, til tross for sin ufullkommenhet (Cavaletti, 2009:98). Hauge og Saxegaard utpeker fortellingen om sønnen som kom hjem som et av flere mulige gode eksempler på en fortelling som gir god grunn til kristen livstolkning (Hauge og Saxegaard, 2012:153).

På den andre siden viser flere til at det også er problematisk å fokusere for ensidig på Guds kjærlighet gjennom å utelukke ubehagelige deler av Bibelen, fordi da fjerner man seg fra virkeligheten (Dalevi, 2007:272, Skippervold, 2011:26-27). Skippervold forklarer at når vi utelukker det brutale og bare presenterer en idyllisk gud som er glad i barn, lager blomster og passer sauer, så skaper vi en tro som ikke vil overleve i møtet med livet. Han peker på at brutalitet og vonde opplevelser er en del av livet, og at Bibelens uttrykk for dette gjør den mer relevant: De vonde tekstene kan forberede oss på å møte det som er vondt i livet, fordi de formidler at det finnes håp også i det vonde (Skippervold, 2011:26-27). Også Hauge og Saxegaard er opptatt av at barna skal få oppleve ulike sider ved Bibelen og troen for å gi barna et språk for alle sider ved livet. Samtidig er de opptatt av at tekstene skal presenteres når barna er i stand til å forstå de, på en måte som er tilpasset alderen slik at tekstene gir mening (Hauge og Saxegaard, 2012:13-15). Bakken mener at trosformidlingen bør ha hovedfokus på fortellinger som skaper trygghet og gjenkjennelse for små barn, og som bidrar til å vise et bilde av Gud som omsorgsfull og god, siden fortellingene er med på å prege barnas gudsbilde. Samtidig viser hun til at det også er viktig at barna gradvis blir kjent med et bredere spekter av bibelfortellinger, også dramatiske som for eksempel påskefortellingen. Hun vektlegger at disse fortellingene bør presenteres i en atmosfære av trygghet og ro, og at barna gis rom til å dele sine tanker rundt teksten (Bakken, 2000:35).

3.5. Betydningen av måten tekstene blir presentert - trosformidlingen

Med hjelp av ulike teoretiske tilnærminger har jeg vist til at barnet bruker sine erfaringer og sin grunnleggende forståelsesstruktur for å tolke og forstå tekster på en måte som gir mening i det store og hele. Det kan tyde på at barnet tolker tekstene i trosformidlingen slik at det gir mening i forhold til sine livserfaringer. For barn som har levd i en såret relasjon til viktige omsorgspersoner vil risikoen sannsynligvis være større for at de fortolker vanskelige trosformidlende tekster på en måte som legger stein til byrden. Samtidig kan nye erfaringer åpne for ny forståelse. I det følgende vil jeg med inspirasjon fra læringsteori vise hvordan trosformidlingen kan legge til rette for en måte å formidle, som tilbyr barna nye måter å tolke og forstå.

3.5.1. Å tilegne seg ny forståelse og tolkning

Jean Piaget hadde et syn om at læring ikke skjer gjennom at barnet pugger hvilke svar som er riktige: Ny kunnskap og forståelse oppnås når barnet selv får bruke sine personlige

skjemaer/grunnstrukturer for å tolke det som skal forstås. For å oppnå ny læring må barnet selv få muligheten til å finne løsninger. De voksnes rolle blir ikke å presentere ferdige svar eller løsninger, men heller å tilrettelegge for at barnet blir stimulert til aktivitet, og stille spørsmål som leder barnet i riktig retning. Piaget vektlegger barnets egen prosess med å konstruere egne svar som nødvendig for å oppnå ny forståelse (Karsten Hundeide og Liv Mette Gulbrandsen, 2006:209-211).

Sett ut fra det perspektivet kan det virke svært uheldig at den tradisjonelle trosformidlingen har vært preget av et syn på barna som objekt, som skal ta imot og lære troen, og trosformidleren som i stor grad har presentert ferdige svar for barna. En ny innfallsvinkel er at barna og deres tro skal bli tatt på alvor: Barnet betraktes som fullverdig troende subjekt, istedenfor en potensielt troende voksen. Barnas tro ses som like viktig som de voksnes. Fokus er rettet mot at barna skal ha en aktiv del i formingen av sin egen tro og de skal gis rom til å uttrykke troen på sin egen måte (Elisabeth Tveito Johnsen, 2007:19). Ut fra disse perspektivene blir dialogen et viktig verktøy i trosopplæringen.

3.5.2. Dialogen

Harsem og Jordheim er opptatt av interaksjonens og dialogens betydning for læring, og mener at barnets bidrag i trosopplæringen bør anerkjennes i større grad. Med utgangspunkt i teorien til Paulo Freire foreslår de dialogpedagogikk som en måte å gjennomføre trosopplæring, hvor alle er aktive og likeverdige i læringssituasjonen. Det man lærer bør også bli knyttet til livsprosessen, da dette gir større sannsynlighet for at man oppnår endring og læring. Dessuten får vi større mulighet til å være en støtte for barn og unge når vi knytter tekstene til hverdagen (Harsem og Jordheim, 2011:31-39). For å kunne knytte tekstene til barnas hverdagssituasjon på en måte som gir mening for barna er dialogen et viktig redskap. Samtidig er det ikke gitt at dialogen fører til at barna deler sine refleksjoner: Dersom barnet oppfatter at det er noen svar som er riktige eller gale, vil dette styre samtalen (ibid:37). Redselen for å tape ansikt vil kanskje føre til at barna sier det de tror at de voksne vil høre, istedenfor å komme med sine virkelige refleksjoner.

For å legge til rette for barnets undring kan den voksne signalisere sin tilgjengelighet og barnets likeverd gjennom anerkjennelse, respekt, toleranse og ved å se barnet (Harsem og Jordheim, 2011:37, Bakken, 2000:38-45). Sturla Sagberg foreslår den filosofiske samtalen

som et verktøy i trosformidlingen. Han peker på at all kunnskap starter med undring, eller en «uforpliktende holdning» (Sagberg, 2012:11). Bakken beskriver at undringen tar utgangspunkt i en holdning om at barn og voksne har mye å lære av hverandre: Istedenfor å gi ferdig formulerte svar, undrer man seg sammen med barnet, og støtter barnet til selv å reflektere over sine spørsmål. På denne måten signaliserer den voksne at barnets tanker og spørsmål er viktige, og barnet kan få en opplevelse å bli tatt på alvor og at det er noen som lytter (Bakken, 2000:38-45). Dette handler ikke om at man nødvendigvis er enig i alt barnet sier, men om at man likevel kan gi det rett til å ha sin egen opplevelse (Harsem og Jordheim, 2011:37, Bakken, 2000:38-45). Man kan gi anerkjennelse til et barns refleksjoner, uten at man samtidig gir uttrykk for at man er enig. Samtidig er det et poeng at det kan bli for fattig å ikke komme med noen svar. Hauge og Saxegaard viser til at om barna skal lære noe om Bibelen og kristen tro, så må noen hjelpe dem med dette. Men som voksen kan man presentere læren uten å gi inntrykk av at man som voksen eier sannheten (Hauge og Saxegaard, 2012:8-9).

4. Presentasjon av empiri

For å utforske problemstillingen har jeg intervjuet fire personer som har vokst opp i sårede omsorgsrelasjoner. Alle fire har gått på søndagsskole som barn, hvor trosformidlende tekster har blitt kommunisert. Jeg har gjennomført semistrukturerte intervjuer. Intervjuene var relativt uformelle og bar preg av en vanlig samtale. Hver samtale har startet med spørsmål rundt informantens minner av omsorgsrelasjonene, for så å gå over til hvordan de erindrer seg barndommens gudsbilde. Til sist har jeg bedt informantene om å gjengi tekster som de husker fra barndommen. En tid før intervjuet ble informantene oppfordret til å tenke igjennom hvilke tekster de mintes spesielt fra barndommen.

I analyseprosessen, som beskrives mer detaljert i 2.4.3 *Bruk av data*, har jeg i første omgang analysert informantene hver for seg, for så å se etter mulige sammenhenger mellom de ulike informantene. Derfor har det i min presentasjon og analyse av datamateriale vært naturlig å presentere hver enkelt informant for seg. Jeg innleder med å beskrive informantens omsorgsrelasjoner og kortfattet illustrere vesentlige trekk ved barndommens gudsbilde, for så å gjengi tekster som informantene har husket. Jeg skiller mellom tekster som informantene har knyttet til positive opplevelser og tekster som de har opplevd som en belastning. Gjennom hele presentasjonen vil jeg peke på likheter og forskjeller mellom tekstene, gudsbilde og omsorgsrelasjoner. I denne fremstillingen har jeg valgt å presentere informantens historie slik de har fortalt den, uten å vurdere innholdet i deres fortellinger. Jeg har etterstrebet å tydelig markere et skille mellom informantens og mine vurderinger. De tekstene som informantene har nevnt er dokumentert i sin helhet i et vedlegg til oppgaven.

4.1. «Sofie»

Sofie er cirka 40 år gammel og jobber som leder i en kristen sammenheng. Hun er utdannet innen helse- og sosialfag, og sier at hun fortsatt har en sterk gudstro som voksen. Sofie vokste opp i en kristen familie, og gikk til kirken med familien om søndagene. Der deltok hun etter hvert på søndagsskole, noe hun opplevde som svært meningsfullt som barn.

4.1.1. Omsorgsrelasjonene

Sofie opplevde at hennes foreldre var emosjonelt fraværende når hun var liten, og definerer sin oppvekst som et eksempel på emosjonell omsorgssvikt. Fra 1. klasse var hun ofte alene

hjemme etter skoletid, en erfaring som var ubehagelig og skremmende for henne. Relasjonen mellom mor og far beskriver hun som vanskelig og konfliktfylt.

«Jeg var redd for at pappa skulle slå. Jeg var redd for at noe skulle skje... så tenkte jeg: Det ville ha vært mye bedre hvis han faktisk slo meg. Så jeg gikk nesten rundt og håpet at han skulle slå meg. For da hadde jeg kjent det... Truslene er nesten verre enn å bli slått. For når du blir slått så er det jo over. Men truslene slipper ikke.»

Som barn var Sofie redd far, hun opplevde ham som truende og relasjonen var preget av uforutsigbarhet. Selv om hun ikke kan gjengi flere enn ett konkret minne av at far ga henne ris, sier hun at andre har sett at far var voldsom og slo. Også mor var mye sint og ustabil. Når mor kom hjem fra jobben, måtte Sofie sørge for ikke å forstyrre henne. Som liten var hun mye opptatt av å ivareta mors behov, men selv fikk hun lite omsorg. Relasjonen til mor tror Sofie har bidratt til hennes behov for å være en snill pike som ivaretar andre.

4.1.2. Gudsbildet

Det gudsbildet Sofie beskriver er noe hun i hovedsak opplevde som en støtte i sin vonde situasjon. Når jeg spør henne om hvem Gud var for henne når hun opplevde at det var vanskelig i familien, svarer hun: «Klippen. Den som gir omsorg, også emosjonelt. Jeg har hatt sterke gudsopplevelser».

4.1.3. Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse

I intervjuet forteller Sofie om en slik sterk gudsopplevelse som hun hadde i 8- eller 9-årsalderen, som var avgjørende for hennes gudsbilde: Far hadde gikk henne «ris på rompa», selv om hun ikke hadde gjort noe galt. Etterpå var hun fortsatt veldig redd, og gjemte seg i et klesskap, hvor hun samtalte med Gud. Hun beskriver at hun fikk en sterk fysisk opplevelse av at Gud selv kom og holdt henne i hånden. Inne i klesskapet kom hun til å tenke på noen tekster som hun hadde lært: teksten hvor Jesus sier «La de små barna komme til meg og hindre dem ikke», som ga henne en forståelse av at hun tilhørte Jesus og at Gud var glad i henne (Mark 10,14). Hun tenkte også på sangen *Han har den hele vide verden i sin hånd*.¹⁶ Hun ble inspirert til å be til Gud, men var usikker på hvordan hun burde formulere seg i sin

¹⁶ Vedlegg 1:1

henvendelse til Gud. Det hun endte opp med var å kalle ham «Himmelske far», fordi hun tenkte at han var annerledes enn hennes far.

Gudsbildet som en kontrast til omsorgsrelasjonene

For Sofie var Gud altså forskjellig fra foreldrene, han var alltid der for henne. I Gud opplevde hun å få en ny pappa, Gud var gleden, tryggheten, klippen og håpet. I Jesus hadde hun en venn og frelser, han var hennes store kjærighet og hengivelse. Likevel kunne hun også kjenne på at Gud noen ganger var fraværende når alt bare var kaos og hun hadde behov for trøst og ro i tankene. Men det var også hos Gud hun fant den omsorgen og trøsten hun savnet i omsorgsrelasjonene. Hun nevner i den forbindelsen at tekster og bilder om den gode hyrden formidlet positive følelser.

Sofie skrev dagbok som barn, og forteller at selv om den rommer mye fortvilelse, så endte hun alltid med et eller annet gudsord: «Jeg tilhører deg. Jeg er ditt barn. Du er glad i meg. Det er ingen fordømmelse for de som er i Kristus...». I disse ordene fant hun håp og trøst. Sofie opplevde trygghet i å tenke på at hun tilhørte Jesus, at hun var hans barn. Videre sier hun at hun husker flere sangtekster som betydde mye for henne. Sangen *Jeg er trygg hos deg, jeg får be til deg* likte hun for eksempel veldig godt, og hun forklarer at den sangen sier mye om det gudsbildet hun hadde:¹⁷

«Jeg er trygg hos Gud. Jeg er det, han er min Himmelske far. Jeg får be til ham. Jeg må ikke, sånn som mamma, jeg kan be fritt til ham, jeg kan snakke med ham, han blir ikke sur om jeg kommer og banker på døren eller spør om noe, sånn som mamma... Og jeg får lovsynge. Det vil si at jeg får lov til å hengi meg. Det er ikke farlig å hengi meg i møte med Gud. Skal jeg hengi meg til pappa, så visste jeg ikke hva som skjer, og ikke vet jeg med mamma heller. Jeg blir bare skuffet, det er bare ustabilt. Og så er det at han har tid for meg. Det hadde ikke foreldrene mine, sant. Når jeg søker deg. Og så er det min Herre og Gud. Det er noe med at jeg så på Gud som min Herre.»

Også her peker hun konkret på hvordan hun ser på sitt gudsbilde som en kontrast til foreldrene, og hvordan denne sangteksten på mange måter setter ord på hvem denne Himmelske faderen som er annerledes enn hennes foreldre er.

¹⁷ Vedlegg 1:2

Andre tekster som Sofie peker på som betydningsfulle er temaet om Jesus som den gode hyrde, og fortellingen om Sakkeus (Luk 19,1-10). Spesifikt nevner hun at hun gjenkjente seg i Sakkeus, fordi han var så liten. Sofie både var og følte seg liten. Dessuten var det et viktig poeng at Jesus *så* og ville spise med Sakkeus. Slik jeg forstår Sofies situasjon, så utgjør også dette en kontrast til foreldrebildene, jeg har ikke inntrykk av at de så henne i særlig stor grad, eller ga henne opplevelsen av at de ønsket å være sammen med henne.

Tekster som ga språk for lidelsen og formidlet håp

Sofie tar opp noen tekster som var gode fordi de satte ord på det vonde, samtidig som de ga henne håp: I sangen *Han dro meg opp av fordervelsen*, fant hun trøst.¹⁸ Hun gjenkjente sin egen situasjon i begrepet fordervelse, og ble forundret over hvor sterkt håpet er. Videre er både *Hvem skal trøste Knøttet*, *Jairus datter* og *Den barmhjertige samaritan* fortellinger som hun av samme grunn husker som gode for henne (Matt 5, 21-43, Luk 10, 25-36).¹⁹ Både *Jairus datter* og *den barmhjertige samaritan* formidler håp om å bli «dratt opp» fra vanskelige situasjoner. På den andre siden sier Sofie, når jeg spør henne om det var noe hun strevde med i gudsbildet: «Ja, jeg strevde med at ikke alt det onde skulle gå vekk. Altså, at smerten, lidelsen var der konstant. At jeg ikke kunne komme vekk fra det. Det var kjempevanskelig!». Hun trodde på en Gud som kunne løfte personer opp av fordervelsen og vekke døde til live, men likevel opplevde hun ikke selv å bli reddet fra sin vanskelige familiesituasjon. Når jeg spør henne om hvor hun plasserte Gud i dette, svarer hun at hun aldri ga ham skylden, men tenkte at det var hennes egen feil.

4.1.4. Trosformidlende tekster som er forbundet med en opplevelse av belastning

Sofie nevner også noen tekster som hun kunne slite med. En sang som skapte problemer var en hennes bestemor lærte henne:

«Frelseren kommer og banker på ditt hjerte og spør om han kan få komme inn, så svarer jeg JA det kan du gjerne, kom inn i mitt hjerte og syng. Når fristeren kommer og banker på ditt hjerte og spør om han kan få komme inn, så svarer jeg NEI det kan du ikke, for Jesus har alt kommet inn.»²⁰

¹⁸ Vedlegg 1:3

¹⁹ Vedlegg 1:4

²⁰ Vedlegg 1:5

Sofie beskriver hvordan bestemor sa at hun skulle tenke på sangen, og synge den dersom hun mente det. Sofie blandet frelser og frister, noe bestemor bemerket. Dette førte til at Sofie ble veldig redd og fikk angst for at fristeren skulle komme inn i hennes hjerte. «Det satte seg helt fast, altså! Liksom, det sådde nok en del frykt, selv om det ikke fra hennes side var tenkt sånn».

Denne redselen knytter Sofie til omsorgsrelasjonene, og sin redsel for å si/gjøre noe feil som førte til at hun ble straffet selv om hun ikke hadde ment å gjøre noe galt. Videre nevner hun også på et tidligere tidspunkt i intervjuet at hun lenge var redd for at hun kom til å falle fra troen på Gud som voksen, og at hun tenkte at Gud krevde en viss oppførsel av henne. Også i forhold til budet om at du skal elske og hedre dine foreldre i *De ti bud* (2. Mos 20,12) kunne Sofie føle at hun måtte være lydige og ikke gjøre noe opprør mot foreldrene, siden det stod i Bibelen at hun skulle hedre dem. Naturlig nok var ikke dette budet så lett for henne å holde. Jeg undrer meg over om disse tekstene kan ha vært med på å vekke noen tanker eller følelser om at Gud stilte krav til henne som hun slet med å oppfylle?

4.1.5. Tekster som hun selv ikke kan huske at hun reflekterte over som barn

På Golgata stod det et kors og *Når det stormer* er to sanger som Sofie husker, men hun kan ikke erindre seg at hun tenkte noe særlig over tekstene.²¹ Hun reflekterer heller ikke over hvorvidt disse tekstene kan henge sammen med hennes gudsbilde. Det er bare to sanger hun husker, fordi hun av en eller annen grunn likte de, det var for eksempel gøy med bevegelsene i *Når det stormer*.

4.1.6. Sentrale perspektiver

Slik Sofie beskriver sitt gudsbilde, så virker det som om det i hovedsak har vært en støtte for henne i det vonde hun har opplevd. Hun sier selv at gudsbildet var en kontrast til foreldrene. Det kan virke som om hun i stor grad fikk høre eller la merke til tekster som var til hjelp for henne, og brukte disse tekstene til å finne håp, trøste seg selv og styrke godsrelasjonen. Men hun husker også noen tekster som hun strevde litt med. Måten hun opplevde tekstene på setter hun selv i sammenheng med erfaringer fra omsorgsrelasjonene.

²¹ Vedlegg 1:6 og 1:7

4.2. «Daniel»

Daniel er cirka 40 år gammel, og jobber innen helse- og sosialsektoren. Han har beholdt sin gudstro i voksen alder, og forklarer at han har et aktivt forhold til troen, men at han ikke går regelmessig på gudstjenester. Som barn vokste Daniel opp i en kristen familie, og fikk trosformidling på søndagsskole og gudstjenester.

4.2.1. Omsorgsrelasjonene

Gjennom oppveksten opplevde Daniel at foreldrene passet på ham, på den måten at han hadde mat og klær, men samtidig hadde han en sterk følelse av at han var et uønsket barn var mest til bry for sine foreldre. Han fikk en streng oppdragelse med mye fokus på synd og lite nåde, som ved noen anledninger inkluderte fysisk avstraffelse. Som barn var Daniel redd for sin far, blant annet fordi han plutselig kunne bli veldig sint. Daniel var så ulik sin far og sine brødre, at han i en periode var sikker på at han måtte være adoptert. Han følte at han aldri helt klarte å leve opp til det far ønsket/forventet av ham. Noe som også var vanskelig var at hans far var veldig skråsikker på at han selv alltid hadde rett; Daniel opplevde at det ikke var lov til å tenke selv. Dette var vanskelig for ham, siden han var et barn som undret seg mye. Han endte opp med en følelse av at hans undring var feil. Relasjonen til mor var bedre en farsrelasjonen, samtidig som han beskriver mor som psykisk ustabil. Også mor kunne plutselig bli veldig sint, selv om hun var mindre truende enn far.

4.2.2. Gudsbildet

Daniel forteller at han hadde en opplevelse av at Gud ikke likte ham, og at det var andre som var viktigere for Gud enn han selv. Han følte at han ikke kunne leve opp til de kravene som Gud stilte til ham, og derfor var Gud misfornøyd med ham. Daniel sier selv at hans gudsbilde hadde mange likheter med farsrelasjonen, og at han har måttet jobbe for å løsrive gudsbildet fra farsbildet.

4.2.3. Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse

I likhet med Sofie, uttrykker også Daniel at sangene var betydningsfulle; for ham spilte sangene en viktigere rolle enn tekstene, siden han var glad i å synge. Daniel har få tekster som han knytter positive følelser til, men nevner et par sanger: Børud-gjengens sang *Jesus passer på meg* var en sang som Daniel husker som god.²² Tidligere i intervjuet har Daniel også sagt

²² Vedlegg 1:8

at han hadde en positiv følelse av at Gud passet på og ikke ville forlate ham. *Når det stormer* var en sang som ga mening, fordi den satte ord på at det gikk an å være svak, og at Gud likevel var sterk. Ut over dette nevner ikke Daniel noen tekster som han opplever har gitt ham en positiv opplevelse.

4.2.4. Trosformidlende tekster som er forbundet med en opplevelse av belastning

Daniel forteller at flere av de tekstene han hørte ikke stemte overens med det han egentlig følte. Eksempler på slike tekster er *Gud jeg vil være en kristen hele livet* og *Fryd, fryd, min sjel er fylt av fryd*.²³ Daniel følte ikke at han var fylt av fryd, og sier at dette var noe som gjorde at Gud var sint på ham. Han trodde at Gud forventet at han skulle føle glede fordi han var frelst, men ble fylt av skyldfølelse over ikke å føle på denne gleden. Videre husker han at Børud-gjengen sang om at *Jesus er min bestevenn*.²⁴ Heller ikke dette skapte gjenkjennelse: «Altså, sånn følelsesmessig så opplevde jeg ikke at han var der i det hele tatt!» Han beskriver at han følte seg ensom som barn, at Gud var der for andre, men ikke for ham. Daniel forklarer at han sannsynligvis visste i teorien at Gud var til stede overalt, men at følelsene ikke stemte med dette. Også bibelteksten hvor det står «vær ikke bekymret...» bød på problemer (Matt 6,25). Daniel klarte ikke å la være å bekymre seg, og fikk skyldfølelse for at han ikke klarte å leve opp til oppfordringen. Han forsto ikke denne teksten som et løfte, men som et krav fra Gud.

Forestillingen om en misfornøyd og krevende Gud.

Om sangen *Jesus spør om du er tøff nok*, sier Daniel ettertrykkelig: «Dette er noe av det dumme Børud-gjengen har skrevet!».²⁵ Som barn erfarte han at foreldrene mot hans vilje presset ham til å vitne om Jesus i skolen og ute på byen, og han følte at dette var noe også Gud krevde. Når han ble mobbet for troen, så opplevde han at han ble mobbet for noe han egentlig ikke kunne stå innenfor. I forbindelse med at Daniel tar opp dette, forteller han også at han følte at Gud var streng og krevende, og at han ikke klarte å leve opp til de kravene han trodde at Gud stilte. Han fikk følelsen av at Gud var misfornøyd ham.

I forhold til flere av de tekstene som Daniel nevner, sier han at de ga ham skyldfølelse og en opplevelse av å *være* feil, fordi han ikke fikk til å ha de riktige følelsene eller være slik han

²³ Vedlegg 1:9 og 1:10

²⁴ Vedlegg 1:11

²⁵ Vedlegg 1:12

burde ha vært. Han nevner den samme opplevelsen og lignende følelser både direkte og indirekte i forhold til gudsbildet og omsorgsrelasjonene, og da spesielt i relasjonen til far: Han klarte ikke å leve opp til det han antok var fars forventninger, og opplevde at det var sider ved ham selv som var feil.

Guds «fillesønn»

Daniel husker også at han hadde problemer med teksten om den bortkomne sønnen (Luk 15,11-32). Han skjønnte ikke logikken med at far laget til en fest for sønnen som reiste og oppførte seg dårlig, mens den sønnen som trofast ble hjemme ikke fikk noen fest. Daniel ble opptatt av urettferdigheten i teksten, og kunne godt skjønne at den hjemmeværende broren ble skuffet. På lignende måte reflekterte Daniel rundt fortellingen om sauene som gikk seg vill (Matt 18,10-14): Han syntes det var uansvarlig at hyrden gikk fra 99 sauer for å lete etter den ene som hadde rotet seg bort, siden de 99 gjenværende sauene ikke hadde noen som passet på dem lenger.

Når jeg og Daniel snakker om hvem han tror han identifiserte seg med i disse tekstene som barn, så sier han at han identifiserte seg mer med den sønnen som ble hjemme enn med han som reiste. Daniel beskriver en følelse av at det ikke var så nøye med ham, og at det var andre som var viktigere for Gud. Han følte seg litt som Guds «fillesønn», og at han var litt i veien for Gud:

«...Han [Gud] elsket meg jo sikkert, men han hadde ikke tid til meg, så jeg følte at alle andre var viktigere enn meg. Og så fikk jeg et lite drypp innimellom, kanskje. Men jeg følte meg liksom som en Guds fostersønn, på et vis. At det ikke var så nøye med meg.»

På denne måten knytter Daniel selv tekstene sammen med sitt gudsbilde. Slik jeg forstår det, har måten han tolker disse fortellingene også flere likheter med hans opplevelse i omsorgsrelasjonene: Også i relasjonen til foreldrene føler Daniel seg uønsket, og tenker at han ikke må være i veien for dem.

Innenfor eller utenfor Guds rike?

Bibelteksten om Jesus og den rike unge mannen (Matt 18,16-30), hvor Jesus sier at det er like vanskelig å komme inn i Guds rike som for en kamel å komme gjennom et nåløye førte nesten

til at Daniel ble frafallen som barn: Han så for seg en synål og hullet i den, og skjønnte at en kamel umulig kunne komme gjennom der. Så da var det jo håpløst da, det var umulig å komme inn i Guds rike. Jeg undrer meg over om tankene rundt hvor vanskelig det var å komme inn i Guds rike kan settes i sammenheng med det fokuset på synd som han opplevde i familien: Daniel minnes at han ble opplært til stadig å måtte huske å be om tilgivelse i tilfelle Jesus kom tilbake. Dette ble ikke noe lettere av tankene om at Gud kunne se alt: Daniel forklarer at teksten om at Gud har talt alle hårene på hodet, som han senere har forstått var ment for å gi trygghet, skapte frykt hos Daniel (Luk 12,7). Det innebar at Gud kunne se ham hele tiden, også når han syndet og gjorde ting som ikke var bra. Daniel fikk et behov for å skjærme seg fra Guds altseende øye.

Undringen som ikke fikk rom

Daniel nevner noen tekster som han følte ikke var logiske for ham: *Alle er vi ulike, men inni er vi like.*²⁶ Denne sangen kunne han ikke få til å stemme. Han koblet ikke at det handlet om at vi har lik verdi, men var opptatt av at kropper umulig kunne være like inni, når de var så ulike utenpå. I forhold til sangen *Med Jesus i båten kan jeg le midt i stormen* spurte han seg selv hvorfor man egentlig skulle le når det stormet, og fortellingen om når kvinnen smører inn Jesus med salve opplevde han som både ulogisk og litt ekkel (Luk 7,38).²⁷ Siden Daniel opplevde at det ikke var rom for hans undring, så turte han stort sett ikke å dele sine kritiske tanker; han holdt de innom seg. Jeg har allerede nevnt at han følte at hans undring var feil, fordi hans far ikke møtte den på en anerkjennende måte, men heller kom med ferdig formulerte og skråsikre svar. Når jeg spør om han husker om det ble gitt rom for dialog i trosformidlingen, så er dette noe han ikke kan erindre seg. Men han uttrykker at en trosformidling med rom for å undre seg ville ha gjort en forskjell for ham selv.

4.2.5. Sentrale perspektiver

Daniels beskrivelse av gudsbildet inneholder en god del vanskelige sider, og han forteller at han opplever seg selv som Guds «fillesønn». Han sier i intervjuet at spesielt hans farsrelasjon påvirket det gudsbildet han hadde som barn. Når Daniel nevner tekster han husker fra trosformidlingen, så knytter han de også til egenskaper ved gudsbildet, for så å peke på likheter mellom gudsbildet og farsrelasjonen. Jeg ble overrasket over måten han tolket den bortkomne sønnen og sauene som gikk seg vill. Istedenfor at de gir grunnlag for gode sider ved

²⁶ Vedlegg 1:13

²⁷ Vedlegg 1:14

gudsbildet, virker de til å ha vært problematiske. Daniel beskriver seg selv som et filosoferende barn, som ikke fikk rom til sin undring.

4.3. «Linda»

Linda er cirka 40 år, har fullført videregående skole, men har ikke høyere utdanning. Hennes biologiske mor og far er ikke kristne, men da hun var fem år flyttet hun med far til stemoren som er kristen. Fra dette tidspunktet deltok hun på søndagsskole, speideren og gudstjenester. Hun likte ikke å gå på gudstjenester, men har mer positive minner fra søndagsskolen og speideren. I voksen alder ønsker hun ikke å definere seg som kristen, men hun har en gudstro og sier at hun tror «det finnes mer mellom himmel og jord enn vi vet om».

4.3.1. Omsorgsrelasjonene

Da Linda var fem år separerte hennes far og biologiske mor, og hun flyttet med far til den nye familien. Hverdagen der var svært forskjellig fra det hun var vant ved: Fra å ha vokst opp under en mild og fri oppdragelse, kom hun til en tilværelse med mange strenge, religiøse regler og mye kjefting. Flere ganger opplevde hun at stemor slo henne når hun hadde gjort noe galt. Etter hvert ble relasjonen mellom far og stemor problematisk, og Linda måtte leve i det høye konfliktnivået dette innebar.

Stemor oppdro Linda og brødrene med strenge regler, og formidlet at det var synd å gå på konsert, kino, spille kort, bruke mye sminke, med mer. Linda opplevde både hjemmet hun vokste opp i og kristendommen som et fengsel, og forklarer at stemor skremte henne med religionen. Siden det etter hvert var mye av det hun ville gjøre som ikke var tillatt, gjorde hun en del ting i skjul. Da stemoren oppdaget dette ble hun svært sint. Stemor brukte også en del tvang, for eksempel ble Linda på en brutal måte daglig tvunget til å spise ting stemor visste at hun ikke likte. Linda uttrykker stor skuffelse over at far ikke grep inn i større grad når stemor behandlet henne på denne måten, og satt igjen med en følelse av at han ikke brydde seg om henne. Videre følte Linda at hun ikke kunne stole helt på far siden han ved flere anledninger ikke holdt sine løfter.

4.3.2. Gudsbildet

Når Linda beskriver sitt barndomsgudsbilde virker hun i stor grad opptatt av temaet synd og at Gud skal dømme mellom gode og onde mennesker. Samtidig peker hun på at Gud tilgir

dersom man ikke har utført utilgivelige synder. Videre uttrykker Linda at hun som barn var skuffet over at Gud ikke lot henne oppleve sitt nærvær i større grad.

4.3.3. Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse

Den første teksten Linda nevner er knyttet til et minne som hun forbinder med en positiv opplevelse: Som barn sang hun *Kjære Gud jeg har det godt* hver kveld.²⁸ I voksen alder har hun tenkt at teksten kan være problematisk, fordi man synger at man har det godt, selv om man kanskje ikke alltid føler det slik. Men som barn reflekterte hun at aldri over teksten, det var bare en regle hun gjentok, og hun var mest opptatt av å bli fort ferdig med den. Samtidig er minnet om aftenbønnen noe hun beskriver som positivt. Videre husker Linda at det ble sunget lovsanger på leir, som ga henne en god følelse av ro, men hun kan ikke gjengi noen spesifikke sanger, bare de gode følelsene.

Noas ark (1 Mos 6,1-9,28) er en bibelfortelling som Linda husker fra søndagsskolen. Hun gjengir noen av hovedtrekkene, slik hun husker det: En rettferdig Gud dømmer verden og avgjør hvem som er «på den gode eller den onde siden». Selv hadde Linda en forståelse av at hun var på den gode siden, blant de som ble reddet i arken, siden de syndene hun gjorde ikke var så alvorlige. Linda forklarer at de som fikk være med på arken var de gode menneskene, og de som døde fortjente det, på grunn av ting de hadde gjort. Dette var alvorlige ting, hun nevner krig, drap og overgrep spesifikt: «...de fortjente å dø de. Man må jo rense bort de slemme. Og de hadde gjort så forferdelige ting at det var best at de bare døde». Ut over disse eksemplene nevner ikke Linda flere tekster som hun forbinder med positive følelser.

4.3.4. Trosformidlende tekster som er forbundet med en følelse av belastning

Syndefallet

«...for å komme til himmelen så måtte jeg jo være med og høre på prekener, og lese Bibelen, leve som en kristen, ikke synde og... følge de ti Guds bud». Slik jeg forstår Lindas barndomsgudsbilde ut fra hennes beskrivelser, så virker det til å være preget av mye fokus på krav, synd og en viss grad av frykt for å ikke komme til himmelen: Hun forteller at hun var redd for å falle for fristelser og synde slik at hun kom til helvete. Videre kunne Linda frykte at hun ikke var god nok for Gud, og refererer til bibelfortellingen om Adam og Eva som falt for fristelsen og spiste av den forbudne frukten (1 Mos 3). Som liten syntes Linda at det var svært

²⁸ Vedlegg 1:15

uheldig at Adam og Eva skulle spise av det eplet, fordi da kom synden inn i verden. Samtidig hadde hun hørt at Gud tilga dersom man ba om tilgivelse, og hun tenkte at Gud skilte mellom store og små synder. Siden hun selv ikke gjorde noen av de store syndene, trodde hun at hun ville komme til himmelen. Samtidig hadde hun en tanke om at det var noen ting Gud krevde av henne: Dersom hun levde på riktig måte og fulgte Guds bud, ville han la henne komme til himmelen. I likhet med dette var også oppdragelsen kjennetegnet av strenge regler og avstraffelse når reglene ble brutt. Noen av disse reglene knyttet stemoren direkte til religionen.

En allmektig og allvitende Gud

Siden Gud hadde skapt alt i Edens hage og alt som er til, så oppfattet Linda ham som allmektig. Hun tenkte at Gud kunne se og vite alt, noe hun var ambivalent til: Det var skummelt at Gud kunne se når hun gjorde ting som ikke var bra, men godt at han så når hun gjorde godt. Slik jeg forstår det knytter Linda også det faktum at Gud kan se alt til gjerninger som enten er gode eller syndige/onde. Hun nevner ikke noe om hun følte trygghet i disse begrepene. Når det gjelder stemoren nevner Linda noen episoder hvor hun gjorde ting som var forbudt, noe stemoren fant ut av og straffet henne for på en måte Linda opplevde som urimelig. Kanskje har disse eksemplene en sammenheng?

Opplevelsen av at Gud er fjern

«Da var det noen andre som var viktigere og trengte Gud mer enn meg...» Linda husker at hun hørte flere sterke vitnesbyrd om andre som hadde møtt Gud. Selv hadde hun en lengsel etter å få oppleve det samme, og hun var skuffet over at Gud var fjern og ikke viste seg for henne på den samme måten. Som barn opplevde hun at Gud ikke var der for henne. Hun spurte seg selv hvorfor hun merket det så lite, dersom Gud var så god som alle sa. Videre opplevde ikke at Gud hørte hennes bønner når hun ba om at far og stemor måtte slutte å krangle med hverandre. Det er da hun sier at det var andre som sannsynligvis var viktigere for Gud enn henne.

Det er spesielt en ting som slår meg når jeg reflekterer over Lindas tanker i forbindelse med disse vitnesbyrdene: Hun sier at Gud opplevdes fjern; han var ikke der for henne, fordi det var andre som var viktigere. På en lignende måte har hun beskrevet at hun opplevde at far ikke var der for henne når hun trengte ham, og at hun ble skuffet over at han ikke grep inn når

stemor behandlet henne så dårlig. Hun opplevde det som at stemoren var viktigere for far enn hun selv. Likevel setter ikke Linda disse to dimensjonene i sammenheng i intervjuet.

4.3.5. Sentrale perspektiver

Linda knytter selv i liten grad gudsbildet sammen med omsorgsrelasjonene. Likevel har jeg pekt på noen sider ved gudsbildet som kan ligne på erfaringer fra omsorgsrelasjonene: Det gudsbildet som Linda beskriver bærer preg av fokusering på synd, på samme måte som stemoren var streng og opptatt av regler som hun knyttet til syndsbegrepet. De tekstene som Linda husker setter hun selv i sammenheng med det gudsbildet hun hadde.

4.4. «Anna»

Anna er cirka 30 år, utdannet innen helse- og sosialfag og jobber i en kristen sammenheng. Hun har vokst opp i en kristen familie, og blant annet deltatt på søndagsskole som barn. Fra søndagsskolen husker Anna gode og trygge formidlere. I voksen alder er troen fortsatt viktig for Anna.

4.4.1. Omsorgsrelasjonene

Annas mor var alvorlig syk og døde da Anna var fire år. Hun forklarer at det var lite rom for hennes egen sorgprosess, og at far etter kort tid ble sammen med hennes stemor. Anna søkte kjærlighet hos stemor, men opplevde gjentatte ganger å bli direkte avvist. Hun sier at hun ikke følte seg elsket, men måtte prestere for å fortjene kjærlighet. Relasjonen til stemor ble vanskelig og konfliktfylt. Anna beskriver at hun hatet stemoren, men at det ga henne skyldfølelse, siden hennes far var glad i stemor.

Anna var fortvilet over at far ikke så hvordan hun strevde i den vonde relasjonen til stemor, hun følte seg sviktet over at han ikke grep inn. Samtidig har hun mange gode minner knyttet til far: Hun beskriver en raus og kjærlig far, som hun kunne snakke med om det meste, samtidig som hun hadde en følelse av at det ikke var rom for å snakke om alt. Anna sier at han var en trygg far, men at relasjonen ikke var helt trygg. Dette knytter hun til mors død, og en redsel for å kunne miste sin far også. Videre var Anna redd for å skuffe og for å ødelegge relasjonen til far. Hun tenkte at han ikke tålte hennes sinne.

Gjennom oppveksten følte Anna at det var et kaos av følelser inni henne, knyttet til ubearbeidet sorg og savn etter mors død, konfliktene med stemor og den dype fortvilelsen

over at far ikke så og stod opp for henne i dette. Samtidig hadde hun en fornemmelse av at det ikke var lov å gi uttrykk for disse følelsene, derfor ble hun vant til å gjemme dem inni seg.

4.4.2 Gudsbildet

Innledningsvis vil jeg bemerke at Anna beskriver i større grad enn de andre informantene egenskaper ved gudsbildet som hun ikke setter i sammenheng med noen særskilte tekster. Derfor ser jeg et behov for en noe fyldigere innledende beskrivelse av hennes gudsbilde enn for de andre informantene.

Anna trodde på en allmektig Gud, og dette ga henne trygghet. Likevel kunne hun slite noe med tanker rundt hvorfor han lot hennes mamma dø. Hun trodde også at Gud var til stede overalt, og dette var trygt for henne for det betydde at hun aldri var helt alene. Samtidig hadde hun en slags redsel for at Gud ikke skulle bry seg om henne, og en tanke om at hun måtte oppføre seg fint og ikke mase for å unngå at Gud skulle bli lei av henne. Hun forklarer at den samme følelsen hadde hun i relasjonen til sin far. Videre sier Anna at selv om hun visste at Gud tilgir, så var hun redd for å synde, fordi hun fryktet at hun ville skuffe ham. Hun var redd for å synde ubevisst, slik at hun gikk glipp av muligheten for å få bedt om tilgivelse. Derfor bad hun mange bønner om at Gud skulle tilgi henne for alt hun ikke visste at hun hadde gjort galt. Hun forklarer at det føltes som om Gud ville være mer på hennes side dersom hun var flink og fortjente hans kjærlighet. Anna visste at Gud var glad i henne, men bar likevel på en følelse av tvil overfor tanken om at Gud «frydet seg over» henne. Også omsorgsrelasjonene omfatter erfaringer av å ikke ha vært elsket. Til sist setter Anna ord på at det er et skille mellom hennes tanke om hvem Gud er, og følelsene. Hun eksemplifiserer dette med at hun som liten kunne vite at Gud tålte alt, men likevel klarte hun ikke alltid å føle det slik. På samme måte hadde hun vanskelig for å stole på nåden.

4.4.3 Trosformidlende tekster som er knyttet til en positiv opplevelse

Tekster som ga språk for lidelsen og formidlet håp

Anna forklarer at teksten om Josef og brødrene (1 Mos 37) var godt for henne å høre: Som barn var hun opptatt av far i teksten, fordi han var så god og glad i sønnen sin. Samtidig gir denne teksten rom for vonde følelser, som hun gjenkjente seg i, selv om hun ikke kunne slippe de til andre steder. Samtidig som hun gjenkjente seg i det vonde, fikk hun også håp gjennom denne teksten.

Videre sier Anna «Jeg var forresten veldig glad i den der... ‘*Gud, du er en or’ntli pappa*’, for der kommer jo også det ‘for den som ingen mamma har’». ²⁹ Denne sangen satte ord på hennes vonde situasjon i å ikke ha en mamma, samtidig som den kan formidle håp og trøst i at Gud har «en mammas omsorg». Også sangen *Gråt ikke mer Maria* var en Anna likte veldig godt, en sang som handler om Maria som gråter over at Jesus er død: «...den tror jeg ble veldig levende for meg... det er ikke vits i å gråte lenger». ³⁰ Hun forklarer at i denne sangen fikk hun satt ord på himmelhåpet, og viser til at hennes mor hadde en sterk tro på at hun skulle til himmelen. På den andre siden tenker jeg på noe Anna nevnte tidligere i intervjuet, om at hun hadde mye følelser og sorg inni seg som hun ikke slapp til, ikke en gang for Gud: «Jeg tror nok at jeg har følt opp igjennom at jeg kan si det meste. Men... jeg har... jeg har nok følt at noen ting ikke er riktig for ham [Gud]. Og da må jeg bare bale med det alene.» Jeg lurer på om sangen *Gråt ikke mer Maria*, og tanken om at det ikke er vits i å gråte kan være med på å understreke at hun ikke skal gi uttrykk for sin sorg til Gud heller. Kan det være slik at sangen bekrefter hennes forståelse av at hun burde holde tilbake sine egne følelser? Akkurat som Anna sier at omverden oppførte seg som om hun skulle glemme sin mor, oppfordres Maria i sangen til å glemme sin sorg. Hadde Anna kanskje egentlig også hatt godt av å høre en sang som ga henne tillatelse til å føle på sorgen? Dette er ikke noe hun gir uttrykk for i intervjuet, men jeg tenker at refleksjonene likevel er verdt å ta med i betraktningen.

4.4.4 Tekster som er forbundet med en følelse av belastning

Anna nevner bare en sang som hun har hatt vonde følelser knyttet til: *Kjære Gud jeg har det godt* minnet henne etter hvert om tapet av sin mor, siden teksten inkluderer en mor. ³¹ Hun husker at hun også i forhold til andre formuleringer kunne tenke «Ja, men sånn er det jo ikke for meg, for jeg har jo ingen mamma...». I forhold til trosopplæring understreker Anna at «man må ikke ta for gitt at alle vokser opp i en normal familiesituasjon», og sier at «når en skal snakke om Gud som far, så må man forklare at Gud har større tanker om å være far enn vi noen gang får oppleve her».

Samtidig som Anna kunne oppleve at *Kjære Gud jeg har det godt* minnet henne om at hun selv ikke hadde noen mor, hadde hun også en positiv opplevelse av sangen. Hun forteller om en barnevakt som endret på teksten. Istedenfor å syng: «Kjære Gud gå aldri fra meg» sang

²⁹ Vedlegg 1:16

³⁰ Vedlegg 1:17

³¹ Vedlegg 1:18

barnevakten «Kjære Gud går aldri fra meg». Når Anna senere skjønnte at det var en forskjell på teksten, så ble det en god opplevelse for henne: «Det ble en fin ting som jeg tror kan ha gjort noe med hvordan jeg ville tenke om Gud, selv om jeg ikke alltid føler det.» Hun ble mer bevisst tanken om at Gud aldri ville gå fra henne, samtidig som hun til tider kunne føle på at Gud var fjern.

4.4.5 Sentrale perspektiv

Anna beskriver først et gudsbilde som virker veldig godt for henne. Hun knytter i stor grad tekstene hun nevner til de positive sidene ved gudsbildet. Men etter hvert setter hun også ord på sider ved gudsbildet som hun har slitt med. Disse sidene ser hun i med erfaringene fra omsorgsrelasjonene, men stort sett binder hun ikke sammen disse trekkene med noen tekster, bortsett fra sangen *Kjære Gud jeg har det godt* og savnet av en mor. Anna sier at selv om hun ikke alltid hadde en positiv følelse av hvem Gud var, så ga tekstene henne materiale til å «bale med» følelsene. Hun forklarer at tekstene ga henne et språk for de egenskapene hos Gud som hun forstod var annerledes fra det hun følte.

4.5 Hovedfunn

Her følger en oversikt over funn som jeg opplever som mest påfallende etter en grundig analyseprosess. Disse funnene vil bli utdypet og forklart nærmere i påfølgende drøfting:

- Jeg ser sammenhenger mellom gudsbilde og tekstene for samtlige av informantene, men for Annas del virker det til å være noe mer avstand mellom deler av hennes gudsbilde og tekstene.
- For tre av informantene (Daniel, Linda og Anna) er det flere trekk ved gudsbildet som ligner på egenskaper ved omsorgsrelasjonene. For disse tre vil jeg også senere vise til likheter mellom omsorgsrelasjonene og måten de forstår tekstene. I denne sammenhengen skiller Sofie seg ut fra de andre: Hennes gudsbilde virker til å utgjøre en kontrast til erfaringene fra omsorgsrelasjonene. Det samme gjelder hennes forståelse av tekstene: Forståelsen virker til å gå på tvers av erfaringene fra omsorgsrelasjonene.

- To av informantene nevner at sangene har betydd mye for dem. En tredje informant nevner også flere sanger som eksempler på tekster som hun husker, selv om hun ikke vektlegger sangenes betydning.
- Det er ingen tekster som utmerker seg som en alle informantene husker, selv om det er noen få tekster som nevnes av flere informanter. Det virker heller ikke som om det er noe mønster i måten informantene tolker den samme teksten: Sofie og Daniel har for eksempel opplevd hyrdetematikken forskjellig. Likevel vil jeg i drøftingen diskutere hvorvidt det er noen tekster som er mer eller mindre egnet for barn, på bakgrunn av det empiriske og teoretiske materialet som ligger til grunn for denne oppgaven.
- Informantene har stort sett ikke kunnet gjengi noen konkrete minner rundt måten tekstene ble presentert for dem, bortsett fra at Daniel ikke kan huske at det var rom for undring, og Anna som minnes trygge formidlere. Dermed har jeg så å si ingen direkte funn som kan kaste lys over betydningen av selve formidlingen av tekstene. Samtidig kan også det faktum at de *ikke* har nevnt måten tekstene ble presentert for dem være et funn i seg selv, noe jeg vil vise senere i drøftingen.

5. Drøfting

Med hjelp av teori og empiriske funn vil jeg nå drøfte hovedproblemstillingen, for så å se om det går å trekke noen konklusjoner rundt de delproblemstillingene som ble formulert innledningsvis.³² Jeg starter med å drøfte hovedproblemstillingen. Så vil jeg bruke de konklusjonene som jeg kommer fram til for å diskutere hvorvidt det er noen trosformidlende tekster som har større forutsetning enn andre for å bidra til at barn utvikler et positivt gudsbilde. Deretter vil jeg i lys av de førstnevnte konklusjonene, diskutere om det er noen tekster vi bør unngå i trosformidlingen til barn, fordi de underbygger et gudsbilde som i stor grad er belastende. Avslutningsvis vil jeg reflektere rundt hvilken betydning selve formidlingen har for barnas opplevelse.

5.1. Forholdet mellom omsorgsrelasjon og tekstenes preg på gudsbildet

Analysen av det empiriske materialet i denne avhandlingen indikerer at tekstene spiller en viktig rolle for gudsbildet, men de står ikke alene. Alle informantene nevner tekster som det går å knytte til det gudsbildet de beskriver. Samtidig kan jeg også se likheter mellom egenskaper i gudsbildet og erfaringer fra omsorgsrelasjonene for tre av informantene: Daniel hadde for eksempel en følelse av at Gud er var misfornøyd med ham, på samme måte som han opplevde at han ikke klarte å leve opp til sin fars forventninger. Linda hadde et gudsbilde som var preget av mye synd-fokus, og vokste opp med stemors strenge oppdragelse og fokus på hva som var tillatt eller ikke. Anna holdt sine vonde følelser skjult både fra sin far og Gud, fordi hun var redd at de ikke ville tåle dem eller henne. Når vi ser nærmere på noen av tekstene som informantene nevner, tar Daniel opp flere tekster som han tolker på en måte som kan støtte opp under hans følelse av at Gud var misfornøyd med ham. Linda er blant annet opptatt av synden i flere av tekstene. I Annas tilfelle undrer jeg meg over om sangen *Gråt ikke mer Maria* er med på å bekrefte hennes opplevelse av at hun burde holde noen følelser borte fra Gud. Sofie vil jeg komme tilbake til litt senere i drøftingen, siden hun skiller seg fra de andre informantene: Hennes gudsbilde utgjorde en kontrast til erfaringene fra omsorgsrelasjonene. Men i likhet med de andre informantene virker det om vi kan se en

³² Hovedproblemstilling: *Hvilken rolle spiller tekster som brukes i trosformidlingen for gudsbildets utvikling hos barn som lever i en såret relasjon til nære omsorgspersoner?*

Delproblemstillinger: *1. Er det noen tekster vi bør unngå i trosformidlingen til barn?*

2. Er det noen tekster som i større grad enn andre virker til å hjelpe barna til å få et gudsbilde som bidrar til livstolkning og økt livsmestring?

3. Hvilken betydning har selve formidlingen av tekstene for barnas forståelse av de?

sammenheng mellom de tekstene hun husker og gudsbildet. Under 4.1.3. illustreres det hvordan sangen *Jeg er trygg hos deg* hjalp henne til å sette ord på gudsbildet og hvordan Gud var forskjellig fra hennes foreldre.

5.1.1 Omsorgsrelasjonenes betydning for gudsbildet og forståelsen av tekstene

Min tolkning av funnene i forhold til tre av informantene (Daniel, Linda og Anna) er at gudsbildet ofte først henter materiale fra omsorgsrelasjonene, som i stor grad preger måten man forstår Gud. Så virker det som om informantene ofte enten har lagt merke til tekster som underbygger det gudsbildet de allerede har, eller har tolket tekstene på en måte som stemmer overens med sitt gudsbilde. Dessuten kan informantenes erfaringer fra omsorgsrelasjonene ha preget måten de forstod tekstene på, på en mer direkte måte. Et eksempel som kan illustrere dette finner vi hos Daniel: Daniel opplevde at hans foreldre utøvde en streng oppdragelse og stilte krav til ham som han ikke kunne leve opp til. På samme måte illustrerer han et bilde av Gud som streng og krevende. Foreldrene tvang ham mot sin egen vilje til å vitne om Jesus. Når Daniel hørte sangen *Jesus spør om du er tøff nok*, hadde han allerede en forståelse av at Gud var streng og krevende. Han forstod det som at Gud, i likhet med hans foreldre, krevde av ham at han skulle vitne om Jesus, selv om det førte til at han ble mobbet. Videre sier Daniel at han følte at både Gud og foreldrene var misfornøyde med ham, fordi han ikke klarte å leve opp til deres forventninger. Innledningsvis i 5.1. illustrerte jeg lignende eksempler som vi kan se hos både Linda og Anna.

Deler av denne tolkningen kan finne støtte i Rizzutos teori, som vektlegger objektrelasjonenes, og i særlig grad omsorgspersonenes betydning for barnets gudsrepresentasjon: For å få en forståelse av hvem denne guden de aldri har erfart direkte er, bruker de blant annet sine erfaringer fra omsorgsrelasjonene (Rizzuto, 1982:358). Dette kan kaste lys over måten gudsbildet har tatt form for Daniel, Linda og Anna: Deres gudsbilde har flere likheter med erfaringene fra omsorgsrelasjonene. Samtidig poengterer Rizzuto selv at hennes teori ikke nødvendigvis forklarer alt, men at den gir en innfallsvinkel til måten gudsrepresentasjonen utvikles (Rizzuto, 1979:11).

5.1.2 Gudsbildet og tekstene

Samtidig som jeg kan finne likheter mellom omsorgsrelasjoner og gudsbilde for Daniel, Linda og Anna ser jeg, som nevnt og eksemplifisert innledningsvis, at tekstene som de husker også kan knyttes til deres gudsbilde. Det sistnevnte gjelder også for den fjerde informanten: Sofie

hadde opplevelsen av at hun alltid kunne henvende seg til Gud, og minnes tekster som kan bygge opp under dette gudsbildet: «La de små barna komme til meg og hindre dem ikke», «Jeg tilhører deg. Jeg er ditt barn.» (Mark 10,14).

I teoridelen har jeg vist til at elementer utenfor familien også kan påvirke gudsbildet, med vektlegging på tekstenes betydning: De trosformidlende tekstene bidrar til å gi barna et språk for hvem Gud er, men måten de tolker og opplever tekstene på er ikke gitt (se 3.4. og 3.4.1.). Min antagelse om at informantene som barn spesielt la merke til tekster som bekreftet det gudsbildet de allerede hadde, og tolket tekstene med utgangspunkt i gudsbildet, finner støtte i teori som ligger til grunn for denne avhandlingen: For å oppnå mening og sammenheng tolker vi ny informasjon i lys av våre erfaringer og det vi allerede vet, samt leter etter bevis og sammenhenger som bekrefter våre minner og vår selvforståelse. Dette gjelder også i forhold til hvordan vi forstår tekster: Barnas erfaringer påvirker måten de oppfatter Gud i det som kommuniseres i trosopplæringen (se 3.4.2 og 3.4.3). Disse påstandene kan også begrunne min antagelse om at relasjonserfaringene har påvirket måten informantene har forstått tekstene:

5.1.3 Omsorgsrelasjonenes betydning for tolkning av tekstene

I denne avhandlingen vektlegger jeg barnets erfaringer fra omsorgsrelasjonene som vesentlige for måten de utvikler sitt gudsbilde og forstår tekster. Jeg antar at erfaringene fra omsorgsrelasjonene har preget informantenes gudsbilde, og at gudsbildet kan ha preget måten de forstod tekstene. Men erfaringene fra omsorgsrelasjonene kan også ha preget måten de forstod tekstene i mer direkte forstand. I teoridelen har jeg pekt på relasjonserfaringenes betydning for hvordan barn ser både på seg selv og omverdenen. Gjennom disse erfaringene etableres grunnleggende forventninger, som enten kan være positive eller negative, avhengig av barnets erfaringer (se 3.3.1.). Slik jeg forstår det utgjør ofte omsorgsrelasjonene en forståelsesramme som barnet tar utgangspunkt i, både for å forstå hvordan Gud er, og i møtet med tekstene: For at barnet skal oppleve trosformidlingen som meningsfull, forstår det tekstene i sammenheng med sine egne erfaringer. Barnet møter tekstene med de forventningene som det har utviklet i omsorgsrelasjonene. Med utgangspunkt i dette er det ikke unaturlig å tenke seg at informantene har tolket tekstene både i lys av sitt gudsbilde og på bakgrunn av erfaringene fra omsorgsrelasjonene, for å oppnå en følelse av mening og sammenheng, også i forhold til vonde erfaringer.

Et eksempel som kan illustrere dette er Daniel som forteller at han hadde skyldfølelse overfor Gud, fordi han ikke klarte å leve opp til de kravene han trodde Gud stilte til ham, eller fikk til å føle det han «burde» føle. Daniel beskriver også at han fikk en svært streng oppdragelse, med mye fokus på temaet synd. Han oppfattet teksten om at han ikke skulle bekymre seg, eller sanger som handlet om å fryde seg som oppfordringer som han ikke klarte å oppfylle, og dette ga ham skyldfølelse. En måte å tolke dette på kan være at oppdragelsen førte til at Daniel utviklet en grunnfølelse av skyld, som preget måten han opplevde disse tekstene og gudsbildet. Hva som kom først, gudsbildet eller tolkningen av tekstene, er vanskelig å si, men jeg kan i hvert fall se at måten Daniel tolker tekstene på kan underbygge trekk ved det gudsbildet han beskriver.

5.1.4. Er vi prisgitt erfaringene fra omsorgsrelasjonene?

På bakgrunn av dette kan det virke som at gudsbildet og måten vi tolker tekstene er prisgitt våre erfaringer fra omsorgsrelasjonene. Men den konklusjonen stemmer ikke for Sofie: For henne skiller gudsbildet seg ut som en markant kontrast til foreldrene. Gud var klippen og tryggheten, mens omsorgsrelasjonene blant annet bar preg av frykt og av ustabilitet. Selv om hennes relasjon til foreldrene burde ha ført til en grunnleggende negativ forventning og mistillit, virker hennes gudsrelasjon preget av tillit. Hennes eksempel kan se ut til å undergrave Rizzutos teori om at gudsrepresentasjonen henter materiale fra omsorgsrelasjonene. På den andre siden forklarer Rizzuto at barnets fantasi også er med på å bygge opp under gudsrepresentasjonen, og at fantasien kan ha trekk som er annerledes enn foreldrene. På den måten kan barnet bruke gudsbildet ut fra sine egne behov, for å tåle frustrasjoner i relasjonen til foreldrene (Rizzuto, 1979:46).

Men hva kan det da ha vært som ga materiale til det gudsbildet som Sofie fant trøst og støtte i, om det ikke var erfaringene fra omsorgsrelasjonene? Sofie selv gir den spesielle gudsopplevelsen som hun hadde i klesskapet æren for sitt gudsbilde når jeg spør henne om dette. Det jeg legger merke til er at denne opplevelsen inkluderer to tekster som hun blir minnet om: «La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke» (Mark 10,14) og sangen *Han holder hele verden i sin hånd*. Hvor stor betydning tekstene har for opplevelsen har jeg ikke noe grunnlag for å si, men de uttrykker i stor grad det hun satt igjen med etterpå. Videre forklarer Sofie at sangen *Jeg er trygg hos deg* på mange måter satte ord på hennes gudsbilde og hvordan det skilte seg fra foreldrene. Hun forteller at hun i dagboken kan lese om mye

fortvilelse, men samtidig endte med setninger som formidlet håp og pekte på et godt gudsbilde. Selv om Sofie også tar opp noen få tekster som har vært vanskelige for henne, så husker hun først og fremst tekster som er forbundet med gode følelser, og som er lette å knytte til det positive i hennes gudsbilde.

5.1.5. Tekster som går i dialog med erfaringene

Sofies eksempel går på tvers av resonnementet om at gudsbildet formes ut fra våre omsorgsrelasjoner. Hun gjengir et positivt gudsbilde som var en støtte for henne i den vanskelige situasjonen. Hennes omsorgserfaringer samsvarer ikke med måten hun tolket tekstene, hun virker til å ha møtt Gud og de trosformidlende tekstene med en grunnleggende tillit og hengivelse. Det kan heller virke som om hun brukte tekstene for å gå i dialog med sin egen fortvilte situasjon: Når hun som barn opplevde at livet var vondt, så brukte hun gudsord og sanger for å trøste seg selv. Som nevnt har jeg ikke noe grunnlag for å si hvor stor betydning tekstene hadde for Sofies gudsbilde. Samtidig kan de ha vært med på å gi et språk for å uttrykke noe av de gode egenskapene hos Gud som hun ikke kunne gjenkjenne hos sine egne foreldre.

Også Anna nevner at hun kunne bruke tekstene på en lignende måte: Anna forteller at hennes følelsesmessige gudsbilde skilte seg fra det teoretiske: hun *tenkte* for eksempel at Gud var nådefull, kjærlig og tilgivende, men kunne likevel slite med å *føle* det samme. Jeg forstår det som at hun setter ord på det teoretiske gudsbegrepet som var i konflikt med hennes gudsrepresentasjon. Anna forklarer at tekstene ga henne et språk som hjalp henne til å «bale» med det hun strevde med i sin gudsrepresentasjon. Det virker som om hun brukte tekstene for å gå i dialog med det vonde i sitt gudsbilde, og bygge opp under et som i større grad var støttende.

Både Anna og Sofie husker i størst grad tekster som de knytter positive følelser til. De virker til å ha brukt tekstene aktivt for å finne trøst og bygge opp under et godt gudsbilde, selv om omsorgsrelasjonene omfattet mange smertefulle erfaringer. Det som er interessant er at jeg ikke ser noe lignende hos Daniel eller Linda: I intervjuene vektlegger de først og fremst tekster som de assosierer med vonde erfaringer, og deres gudsbilde virker til å ha et langt mer negativt preg enn Annas og Sofies. Det faktum at Anna og Sofie vektlegger det positive gudsbildet og tekster med gode opplevelser, mens Daniel og Linda har fokus på et

problematisk gudsbilde og vonde opplevelser knyttet til tekstene, kan tyde på at tekstene har spilt en viktig rolle for gudsbildets utvikling.

5.1.6. Oppsummerende kommentar

For tre av informantene kan jeg altså knytte egenskaper ved gudsbildet til trekk ved deres omsorgsrelasjoner, mens den siste informanten beskriver et gudsbilde som virker svært forskjellig fra hennes erfaringer med foreldrene. Likevel tror jeg, på bakgrunn av teorien, at omsorgsrelasjonene ofte påvirker gudsbildet. Det jeg sitter igjen som felles for alle informantene er en opplevelse av å se sammenhenger mellom informantenes gudsbilde og tekstene de nevner, også i det tilfellet når gudsbildet ikke virket til å ligne på foreldrene. Dette kan tyde på at tekstene spiller en viktig rolle for utviklingen av gudsbildet.

5.2. Tekster som bidrar til livstolkning og økt livsmestring

Da jeg formulerte problemstillingen til denne avhandlingen hadde jeg, som nevnt tidligere, en sterk forforståelse om at det var visse tekster som egnet seg bedre enn andre for barn, fordi de i større grad bidro til økt livsmestring. Det viste seg imidlertid gjennom intervjuene at det ikke er noen spesifikk tekst som utmerker seg som vanskelig. Samtidig virker det som om tekster som kommuniserer at man er trygg hos Gud og at han aldri går fra oss er forbundet med en positiv følelse: Sofie nevner *Jeg er trygg hos deg*, Daniel sier at sangen *Jesus passer på meg* formidlet en følelse av at Gud tross alt passet på og ikke ville forlate ham. Anna beskriver hvordan endringen på en del av teksten på *Kjære Gud jeg har det godt* gjorde henne bevisst på at Gud aldri ville gå fra henne. Også Linda hadde en positiv følelse knyttet til *Kjære Gud jeg har det godt*, men reflekterer ikke ytterligere rundt grunnen til denne følelsen. Gjennom analysen har jeg også lagt merke til ytterligere funn som kan belyse den første delproblemstillingen, om det er noen tekster som egner seg bedre enn andre for barn:

5.2.1 Tekster som setter ord på lidelsen og formidler håp

Både Sofie og Anna nevner tekster som kan ha hjulpet dem til å sette ord på lidelsen, samtidig som de formidlet håp: «...likevel har Gud gode planer» sier Anna når hun referer til den lidelsen som Josef ble utsatt for. Hun peker også på himmelhåpet som blir til en trøst i sangen *Gråt ikke mer Maria*. Sofie forklarer på en lignende måte at sangen *Han dro meg opp av fordervelsen*, samt fortellingene om Jairus datter og den barmhjertige samaritan fylte den samme funksjonen for henne: De satte ord på lidelsen og ga henne håp om at Gud kunne løfte

henne ut av fordervelsen. I teoridelen ble det understreket at et alt for ensidig fokus på Guds kjærlighet og unngåelse av de vanskelige temaene kan innebære at troen blir fjern fra det vi opplever i virkeligheten. Denne troen vil kanskje ikke overleve i møtet de vanskelige sidene ved livet. Vonde tekster fyller en viktig funksjon: de kan gi barna språk for det vonde i livet. Samtidig er det en forutsetning at tekstene ikke er så vanskelige at barna ikke forstår dem (se 3.4.3.). Samtidig som de nevnte tekstene virker til å ha spilt en viktig rolle for Anna og Sofies livstolkning og livsmestring, vil jeg senere i drøftingen vise til at den samme teksten som bidrar til livsmestring også kan knyttes til problematiske sider ved gudsbildet.

5.2.2 Tekstenes uforutsigbarhet

Sofie nevner at hun kunne finne trøst og omsorg i tematikken om den gode hyrde, noe som er i tråd med Cavalettis syn på hyrdemotivet som et godt motiv i trosopplæringen (Cavaletti, 2009:98). På den andre siden har jeg andre funn som viser at det ikke er fullt så opplagt at en bestemt tekst automatisk vil bidra til livsmestring: Daniel forteller om hvordan han slet med tanken på at hyrden gikk fra de 99 sauene. Videre hadde Daniel også problemer med fortellingen om den bortkomne sønnen: «...jeg følte meg liksom som en Guds fostersønn, på et vis. At det ikke var så nøye med meg.» Han identifiserte seg mer med broren som hadde stått tro hjemme ved sin fars side, men likevel ikke fikk noen fest. Selv uttrykker han «Jeg følte at Gud ikke likte meg så godt», en følelse som også lignet på erfaringen fra omsorgsrelasjonen. Et annet eksempel på at den samme teksten kan oppleves forskjellige finner jeg når jeg leser om jenten som erklærte at «Han har i hvert fall ikke den hele vide verden i sin hånd» (Leenderts, 2011:106). Leenderts forklarer at denne jenten hadde vonde erfaringer, og forstår det som at denne sangen var mer til belastning enn hjelp for henne (ibid:106, 146). I motsetning til dette opplevde Sofie at denne sangen var til trøst, fordi Gud kunne komme å holde henne i hånden når hun var redd.

Jeg ble overrasket over Daniels tolkning rundt disse to fortellingene: Dette var to av de tekstene jeg selv tenkte utpekte seg som godt egnet for barn som vokst opp i sårede omsorgsrelasjoner. Hauge og Saxegaard nevner også den bortkomne sønnen som et godt eksempel på en tekst som egner seg for barn (Hauge og Saxegaard, 2012:153). Mine funn viser imidlertid at det ikke er gitt hvordan forskjellige barn tolker den samme teksten. Som nevnt i teorien så har vi aldri noen garantier, selv om vi har de beste intensjonene (se 3.4.1.). Disse eksemplene kan også underbygge min tidligere antagelse om at barn gjerne tolker

tekstene i lys av sine erfaringer. Daniel hadde vonde erfaringer som påvirket måten han forstod tekstene. Dette er noe jeg også ser hos Linda: Linda har vokst opp i en omsorgsrelasjon med strenge regler og krav, og dette virker til å ha preget måten hun forstår Edens hage ut fra et syndperspektiv.

5.2.3 Oppsummerende kommentarer

Mine funn tyder på at tekster som formidler trygghet og budskap om at Gud ikke går fra oss kan bidra til en positiv følelse. For to av informantene har tekster som har satt ord på lidelse, samtidig som de formidlet håp, vært meningsfulle. Likevel har jeg også sett at en tekst ikke automatisk genererer en bestemt forståelse; ulike personer kan tolke den samme teksten svært forskjellig. Dette kan forstås som at det heller ikke er noen tekster som utmerker seg som mer egnet med tanke på begrepene livstolkning og livsmestring. Samtidig poengteres det i teoridelen at en og samme tekst ikke har ubegrenset mange muligheter for fortolkning siden tekststrukturen setter grenser for fortolkningsmulighetene (se 3.4.1.). Med dette som utgangspunkt kan man forutsi noe, men ikke alt. Det gir i det minste en mulighet til å gjøre seg noen refleksjoner rundt hvilke tekster som kan være mer eller mindre egnet i ulike sammenhenger.

5.3. Er det noen tekster vi bør unngå?

På samme måte som jeg hadde forutinntatte meninger om at det var noen tekster som var bedre for barn enn andre, satt jeg også med en forståelse av at det var noen tekster som av ulike grunner ikke egnet seg for barn. Heller ikke i dette tilfellet avdekket intervjuene noen spesifikke tekster som utmerket seg som vanskelige for alle informantene. Derimot har jeg lagt merke til noen problematiske temaer som kan knyttes til forskjellige tekster, som vil bli drøftet her.

5.3.1. Tekster med Guds allmakt og allvitenhet

Det empiriske materialet støtter min forforståelse om at tekster som omhandler Guds allmakt og allvitenhet kan formidle trygghet, samtidig som de kan være problematiske: *Sofie*: «...jeg strevde med at ikke alt det onde skulle gå vekk.» Når barna setter allmakts-begrepet i sammenheng med det vonde i sin egen situasjon kan det vekke tanker rundt hvorfor Gud som ser alt og har all makt ikke hindrer det vonde som skjer. Samtidig kan det samme barnet også ha positive følelser knyttet til de samme begrepene. Hos informantene ser jeg flere eksempler

som muligens kan illustrere dette: Linda knytter Guds allmakt til hans skaperverk i Edens hage. Når Gud ikke svarer på hennes bønner, blir hennes tolkning at hun ikke er så viktig for ham, men at det er andre som trenger ham mer. Videre forklarer Linda at samtidig som det opplevdes skummelt at Gud kunne se når hun syndet, var det fint at noen også så når hun gjorde noe bra. Også Daniel var opptatt av at det var noe ubehagelig med at Gud hadde telt alle hårene på hodet og kunne se alt, siden han da også visste når Daniel gjorde noe galt. Likevel fant han også trygghet i at Gud hadde all makt. Anna nevner ikke noen tekster som virker direkte knyttet til Guds allmakt, men reflekterer likevel over begrepet: Hun følte trygghet i at Gud var allmektig, samtidig som hun på en måte kunne streve noe med spørsmål rundt hvorfor han ikke berget hennes mor. Sofie forteller at hun fant trøst i sangen om en Gud som kan løfte oss ut av fordervelsen, samtidig som hun også strevde med hvorfor ikke Gud tok henne ut av den vonde situasjonen hun var i. Hennes løsning på denne konflikten ble at hun heller tok på seg selv skylden, istedenfor å bebreide Gud. Dette knytter jeg til det behovet for mening og sammenheng som jeg viser til i teoridelen (3.4.1.): Sofie har sannsynligvis behov for å beholde sin forståelse av en Gud som er god og allmektig. Og for at det fortsatt skal gi mening når hun ikke blir reddet ut av sin vonde situasjon tar hun selv på seg skylden.

I forhold til både allmakts-begrepet og andre begreper, så er det mye som tyder på at barnet kobler de til sine egne erfaringer for å forstå det. Siden vi kan ha både positive og negative erfaringer knyttet til det samme begrepet, vil det kunne føre til dobbelte følelser, som virker til å ha vært tilfelle for informantene. Selv om Horsfjord problematiserer bruk av begrepene allmakt og allvitenhet, så tenker jeg at de også kan fylle en positiv funksjon (se 3.4.3.). Slik jeg forstår det er det imidlertid avgjørende at vi ikke presenterer allmaktsbegrepet på en måte som vi ikke har Bibelsk grunnlag for. Vi bør også tematisere det faktum at vi ikke alltid opplever at Gud griper inn og løser vonde situasjoner, når vi presenterer tekster som tematiserer Guds allmakt. Likevel kan vi stole på at Gud er allmektig, dersom vi forstår begrepet allmakt som en kjærlighetens makt (se 3.1.1). På den måten kan vi balansere begrepene i forhold til det vi ofte erfarer i virkeligheten.

5.3.2. Tekster som inneholder vold

I teoridelen viser jeg til flere kilder som advarer mot å presentere brutale bibelfortellinger som inneholder vold, fordi de kan underbygge om et gudsbilde som kjennetegnes av brutalitet, uberegnelighet og hevngjerrighet, og bli usikre på sin egen relasjon til Gud (3.4.3). Dette er

ikke noe jeg finner særlig begrunnelse for i mitt empiriske materiale. Informantene har noen få eksempler på slike tekster, men jeg ser ikke at de i stor grad kan knyttes til gudsbildet. Det eneste som slår meg er Lindas refleksjoner rundt Noas ark: «...de fortjente å dø de. Man må jo rense bort... de slemme.» Hun gir tydelig uttrykk for at hun som barn tenkte at Gud skiller mellom gode og onde mennesker. De gode vil bli reddet av Gud, mens de onde vil rammes av velfortjent ulykke. Dette eksempelet illustrerer en risiko som det blir vist til i 3.4.3: Noen tekster kan bygge opp under en forståelse av at Gud står på de godes side mot fienden. Dersom vi setter dette sammen med allmakts-begrepet vil tolkningen kunne bli at Gud ordner opp for de han liker, mens de han ikke liker vil det gå dårlig for.

5.3.3. Tåler barn mer enn vi tror?

Utover det ene eksemplet Noas ark, som Linda for øvrig beskrev som en tekst hun husker som et positivt minne, fremhever ikke informantene noen flere tekster som inneholder vold. Dermed er det lite i mitt empiriske materiale som gir grunnlag for en antagelse om at tekster som inneholder vold er problematiske. Dette kan tyde på at argumentet som jeg hører mange bruke i diskusjoner rundt hvilke tekster som egner for barn stemmer: Barn tåler mer enn vi tror. De eksponeres for vold i andre medier, og mange barnefortellinger er også voldsomme i sin karakter. De fortellingene som barn presenteres for i Bibelen er i mange tilfeller milde i sammenligning. Likevel vil jeg påstå at volden i de trosformidlende tekstene skiller seg ut, siden barna blir fortalt at disse tekstene er basert på sannhet. I Bibelen kan vi også lese om at Gud noen ganger står bak vold som rammer selv barn. Jeg ser på det som svært uheldig dersom dette fungerer som grunnlag for barnets gudsbilde. Ingen av mine informanter sier at de har opplevd alvorlig mishandling. Om min tanke stemmer, at barn spesielt legger merke til tekster som skaper gjenkjennelse, ville jeg kanskje ha fått flere koblinger mellom disse tekstene i mitt empiriske materiale dersom det hadde omfattet informanter med slike erfaringer. Når man sier at barn tåler mer enn vi tror, tenker jeg også at man, som Leenderts understreker, må spørre seg *hva* det er de tåler, *hvilke* barn det er som tåler mer enn vi tror, og om *alle* barn tåler mer enn vi tror. Hun er opptatt av å heller spørre seg hva det er barna *trenger* (Leenderts, 2011:70-71).

5.3.4. Bør man unngå noen tekster i trosformidling til barn?

Det er sprikende meninger rundt hvorvidt det er noen tekster man ikke bør bruke i trosformidling til barn. Noen mener det er viktig å ikke holde bibeltekster tilbake, mens andre

er tydelige på at det finnes tekster som ikke uten videre egner seg for barn. Slik jeg ser det er det opplagt at det finnes tekster som har lite eller ikke noe innhold som gir grunnlag for å bygge opp under et gudsbilde som bidrar til livsmestring. I forhold til sangtekster er min oppfatning at man med god samvittighet kan velge bort de som er problematiske, mens i forhold til bibelfortellinger forstår jeg at det også er viktig å formidle et sammensatt gudsbilde som er i tråd med den komplekse Gud vi møter i Bibelen. Samtidig har jeg hatt en forståelse av at sangtekstene ikke volder så stor skade fordi barna uansett ikke legger merke til teksten. Denne forståelsen ser empirien ut til å avkrefte: Alle informantene snakker om sanger, og to av de vektlegger sangene som viktige. Sangene er tekster som ofte lettere setter seg på minnet. «Det satte seg helt fast, altså!», sier Sofie om frykten for å synge feil, slik at fristeren kom inn i hennes hjerte når hun sang *Frelseren kommer og banker på ditt hjerte*. Denne sangen kan ha satt videre spor i hennes gudsbilde. Hun knytter den selv til sin redsel for å forlate Gud som voksen og tanken om at Gud krevde en viss oppførsel av henne. Videre nevner Daniel sangen *Jesus spør om du er tøff nok* som vanskelig for ham: Den understreket at Gud stilte urimelige krav til ham, som han ikke kunne eller ønsket å leve opp til.

5.3.5. Idyllisering

Samtidig som det finnes gode begrunnelser for å velge bort noen tekster i trosformidling til barn, kan dette føre til at man gir et idyllisert bilde av hvem Gud er. Jeg forstår begrepet idyllisering fra flere nivåer: Man kan idyllisere tekstene, slik at de ikke framstår som så brutale. Man kan også idyllisere Gud, Bibelen, og virkeligheten gjennom å velge bort de vanskelige tekstene og hovedsakelig fokusere på tekster som formidler kjærlighet. Som tidligere nevnt i teoridelen er det bildet som Bibelen tegner av den kristne Gud mangfoldig, og rommer også vanskelige sider. Å utelukke barnet fra alle de vanskelige tekstene i Bibelen vil, etter min mening, være å frarøve dem et språk for lidelsen. En begrunnelse for å likevel utelukke eller vente med noen tekster kan være at poengene med noen av tekstene er så kompliserte at barna ikke har forutsetning for å forstå de. I teorien finner jeg flere kilder som taler for å presentere de vanskelige tekstene gradvis, ut fra en vurdering om barna er i stand til å forstå de (se 3.4.3.). Innledningsvis i avhandlingen viste jeg til en aktuell artikkel i *Vårt Land*, hvor Gunleiksrud vektlegger at vanskelige fortellinger gir barna en motstand som hjelper de til videre refleksjon. Likevel mener Gunleiksrud at man bør ta hensyn til barnets alder når man velger ut tekster. Syse foreslår at man har mest fokus på Jesu liv, hans kjærlighet til menneskene og hvordan Jesus ønsker at vi skal leve i dag. De vanskelige

bibelfortellingene bør så settes inn i den større sammenhengen (Lorentzen og Kalstad, 2014:16-17).

5.3.6. Barnets sårbarhet i møte med tekstene og de voksnes ansvar

I møte med tekster har barnet på flere måter en sårbar posisjon som kan kjennetegnes av avmakt. Det er de voksne som har makten til å velge ut hvilke tekster som presenteres. Dalevi hevder i likhet med de indikasjoner jeg har kommet fram til i denne avhandlingen at de tekstene vi presenterer for barna vil påvirke gudsbildet (Dalevi, 2007:51). Videre har jeg pekt på at barnets evne til å tenke kritisk er begrenset, samtidig som det faktum at de voksne presenterer tekstene som sanne vil ha en effekt (3.4.2). Dette innebærer det at de som velger ut tekstene sitter med makt til å påvirke barnets gudsbilde, noe som medfører et stort ansvar: Som trosformidler bør man reflektere over hvilket gudsbilde man kommuniserer gjennom de tekstene man velger ut. Selv om Rizzuto i første hånd var opptatt av objektrelasjonenes betydning for gudsrepresentasjonen, uttrykker hun at trosopplærere har ansvar for å tenke nøye over hvilket materiale man velger å presentere, med tanke på barnas erfaringer (Rizzuto, 1979:211).

5.3.7. Oppsummerende kommentarer

Denne undersøkelsen kan begrunne at trosformidlere kan og bør ta bevisste avgjørelser om å velge bort visse tekster i trosformidlingen til barn, fordi innhold og struktur i disse tekstene innebærer en distinkt risiko for å legge stein til byrden for barn som allerede kanskje er sårbare. Hvilke tekster det kan være vil variere fra barn til barn, siden ulike erfaringer medfører at det er individuelt hvilke tekster barnet vil oppfatte som vanskelige. Når det gjelder tekster som ikke er bibeltekster, for eksempel sangtekster, tradisjonelle bønner eller lignende anser jeg dette som helt uproblematisk. Men når det gjelder bibelfortellinger er jeg mer usikker på i hvor stor grad vi skal unngå visse type tekster fordi de er vanskelige, siden vi da, som nevnt, risikerer å idyllisere Gud og Bibelen. Uansett finnes det gode grunner til at man i første omgang bør tenke igjennom hva man ønsker å formidle til barna, for så å velge hvilke tekster man presenterer for å bygge opp under dette. Min erfaring er at vi i trosformidling til barn ofte velger tekster som vi tenker er interessante og fengende for barna, uten å reflektere så mye over hvilket gudsbilde de kommuniserer.

På den andre siden har jeg allerede påpekt at det er vanskelig å forutsi hvilke tekster som kan volde skade, også fordi man i en trosformidlingssetting ofte ikke kjenner til alle barnas bakgrunn. Det finnes aldri noen garantier for at de tekstene vi velger ut vil bli tolket på en måte som bygger opp under et gudsbilde som bidrar til livsmestring, selv om vi har de beste intensjonene. Frykten for å volde skade kan i verste fall føre til at man vegrer seg for å formidle noe som helst. Disse refleksjonene har rettet min oppmerksomhet mot dialogens betydning i trosformidlingen.

5.4. Formidlingens betydning

Det empiriske materialet som ligger til grunn for denne avhandlingen gir lite eksplisitt materiale for å trekke konklusjoner rundt formidlingens betydning for hvordan informantene oppfattet tekstene. De eneste erfaringene som kan knyttes direkte til temaet finner vi hos Anna og Daniel: Anna sier at hun husker trygge og gode formidlere, mens Daniel ikke kan huske at det var rom for hans undring hverken i relasjonen til far eller trosformidlingen. Han følte at undringen var feil, og holdt tankene for seg selv. Likevel ser jeg et behov for å drøfte formidlingens betydning i lys av de teoretiske perspektivene som ligger til grunn for avhandlingen.

5.4.1. Dialogen som metode i trosformidlingen

Siden vi ikke har kontroll over hvordan barna oppfatter tekstene, selv om vi har kunnskap om deres bakgrunn og tilpasser trosformidlingen ut fra dette, kan det være viktig at vi gir barna rom for å uttrykke sine egne refleksjoner og spørsmål. Man kan oppnå flere ting gjennom å bruke dialogen som metode i trosformidlingen: For det første har jeg i 3.5.1. vist til at man har større forutsetninger for å oppnå ny forståelse og læring dersom man tilrettelegger for at barna selv får være aktive gjennom sette sine egne ord på ting. For det andre får man gjennom dialogen en mulighet til å fange opp dersom noen tolker det man sier på en måte som er vond for dem. For det tredje er dialogen diakonal i sitt vesen, gjennom sine mål om inkludering og likeverdighet; den gir tilbake barnet noe av makten og myndigheten i trosformidlingen. Harsem og Jordheim peker på at tanken om at alle har noe å bidra med er en viktig diakonal premiss (2011:38). Gjennom dialogen kan barnet få en opplevelse av at det han/hun har å komme med er betydningsfullt.

Samtidig vil ikke dialogen uten videre føre til at barna deler sine refleksjoner. I teoridelen har jeg pekt på barnas avmaktsposisjon i møte med tekstene, og at de ofte ser etter mening i teksten istedenfor å stille kritiske spørsmål. Dessuten har man i kraft av å være voksen en definisjonsmakt; barn tror gjerne at det de voksne sier er sant. I flere ulike sammenhenger har jeg observert voksne som underviser barn med en intensjon om å ha dialog. Barna har fått spørsmål som de skal svare på og rom for å komme med innspill og stille spørsmål. Imidlertid har barnas spørsmål, refleksjoner og svar på spørsmål i stor grad blitt styrt av den voksne trosformidleren: Jeg har sett vanskelige spørsmål enten bli ignorert eller avledet, og de svar/refleksjoner som går i strid med trosformidlerens syn virker også til å ha en tendens til å ignoreres eller irettesettes. Denne formen for dialog mener jeg ikke er ideell. Den tar ikke barnets refleksjoner på alvor, og vil sannsynligvis påvirke barnas deltakelse. For at dialogen skal gi mer rom for barnas undringer har jeg i 3.5.2 vist til teori som understreker vekten av å ha en anerkjennende holdning som markerer barnets rett til å ha sin egen opplevelse og komme med sine refleksjoner uten å irettesette de. En slik holdning tilrettelegger for diakonale verdier som likeverd og inkludering.

5.4.2. utfordringer med dialogen i trosopplæringen

En slik dialog medfører visse utfordringer: Man må forholde seg til spontane og uforutsette spørsmål fra barna, og mister dermed noe av kontrollen over det man skal formidle. Hegstad et al. påpeker at en forutsetning for dialogen er at trosformidleren er trygg på sitt eget standpunkt rundt det som formidles, siden man kan oppleve at barna tar opp temaer som man ikke er trygg på (Hegstad et al., 2008:131-132). En annen utfordring er at man ofte møter store grupper i trosformidlingsammenheng, som gjør det vanskelig å se individet og å komme i snakk om temaer som berører den enkelte. Birkedal peker nettopp på dette med store grupper som en begrensning i forhold til det å se den enkelte. Han viser imidlertid til at det handler om å ha en holdning om å være tilgjengelig for barna; at man har øyne og ører åpne og legger merke til enkeltindividene, istedenfor å legge opp trosformidling på voksnes betingelser (Birkedal, 2012:70).

Samtidig som dialogen kan være med på å markere barnets status som et likeverdig subjekt i trosopplæringen, ser jeg at det også ligger en risiko i denne formidlingsformen. Slik jeg forstår det, er ikke alt relativt, og noen bibelske sannheter er ikke subjektive. Dersom barna i møte med tekstene blir sittende igjen med hele fortolkningsansvaret uten innspill fra andre, er

det heller ikke sikkert at de vil utvikle et gudsbilde som bidrar til livstolkning og økt livsmestring. I likhet med Hauge og Saxegaard ser jeg på det som vesentlig at læren blir presentert på en tydelig måte (Hauge og Saxegaard, 2012:8-9). Sett fra mitt perspektiv er en mulig måte å løse det på at vi gir rom for at barnet får uttrykke sine opplevelser og refleksjoner rundt tekstene uten å irettesette de. Vi kan møte barnas uttrykk med anerkjennelse og interesse, selv om vi ikke sier at vi er enig i det de sier: «Åh, er det sånn du opplever det. Dette var interessant, det vil jeg gjerne høre litt mer om...», samtidig som vi etter å ha lyttet til barnet kan vise andre måter å tolke budskapet i teksten. På den måten legger vi til rette for at barna får rom, uten å si at sannheten er relativ. Samtidig vil jeg understreke at det ikke er formidlerne som kan definere at dialogen er inkluderende, likeverdig og anerkjennende: Vi kan legge til rette for en slik dialog, men det er det som faktisk skjer i interaksjonen som vil avsløre hvorvidt vi når dette målet.

6. Oppsummering og konklusjon

Denne avhandlingen har undersøkt hvilken rolle tekstene spiller for gudsbildets utvikling hos barn som lever i en såret omsorgsrelasjon, og drøftet hvorvidt det er noen tekster som egner seg bedre eller dårligere for barn. Videre har jeg reflektert rundt trosformidlingens betydning for barnas forståelse av tekstene.

Forholdet mellom omsorgsrelasjon og tekstenes preg på gudsbildet

Funnene og teorien som ligger til grunn for denne avhandlingen tyder på at det er et dialektisk forhold mellom tekstene, gudsbildet og omsorgsrelasjonene: Tekstene virker til å spille en viktig rolle for gudsbildets utvikling, men de står ikke alene. Også omsorgsrelasjonene ser ut til å påvirke gudsbildet, samtidig som gudsbildet også i noen tilfeller kan utvikles som en kontrast til erfaringene fra omsorgsrelasjonene. Det ser ut som om de to informantene som har et positivt gudsbilde til tross for vonde relasjonserfaringer, har brukt tekstene til å gå i dialog med erfaringene og bygge opp under et gudsbilde som bidrar til økt livsmestring. Videre virker det som om måten vi forstår tekstene på også er preget av det gudsbildet vi allerede har og erfaringene fra omsorgsrelasjonene. De tekstene som informantene husker og vektlegger bekrefter i stor grad det gudsbildet de allerede har.

Er det noen tekster som bidrar til livstolkning og økt livsmestring?

Mine funn viser at det ikke er noen automatikk i hvilke tekster som gir grunnlag for utviklingen av et positivt gudsbilde. Barna tolker tekstene ut fra sin forståelsesramme, og den samme teksten kan oppleves og tolkes ulikt av forskjellige barn. Likevel er det noen tekster der selve tekststrukturen gir større muligheter for en fortolkning som bidrar til livstolkning og økt livsmestring. Jeg har vist til at tekster som formidler trygghet og budskapet om at Gud ikke vil gå fra oss, samt tekster som setter ord på lidelsen samtidig som de formidler håp, kan fylle en viktig rolle for barn som har smertefulle erfaringer.

Er det noen tekster vi bør unngå?

Samtidig som jeg har poengtert at barnas opplevelse av tekster ikke kan forutsies, har det vist seg at noen temaer utmerker seg som vanskelige. Guds allmakt og allvitenskap har vært knyttet til dobbelte følelser hos informantene. I forhold til tekster som inkluderer vold og brutalitet er det ingen av mine informanter som har oppgitt at de har strevd med disse. Likevel ville et annet utvalg som inkluderer også barn som har opplevd vold i nære relasjoner ha kunnet gitt

andre resultater, dersom det stemmer at barna legger merke til tekster som ligner deres erfaringer. På den bakgrunnen mener jeg at man som trosformidler bør tenke grundig igjennom med hvilken hensikt man presenterer bibelfortellinger som inneholder vold og brutalitet. Samtidig er jeg opptatt av at vi ikke skal idyllisere Gud eller Bibelen, men vektlegger økt bevissthet rundt hvilket bilde av Gud vi ønsker å formidle.

Trosformidlingens betydning

Siden vi aldri har noen garantier for hvordan barna tolker tekstene som vi presenterer i trosformidlingen, har jeg foreslått at man bruker dialogen som metode i trosformidlingen. En anerkjennende dialog legger i beste fall til rette for at vi kan oppdage når barn tolker en tekst på en måte som fører til mer smerte. Gjennom dialogen kan vi også oppnå andre goder, som det å se og anerkjenne barnas opplevelser og oppnå mer symmetri i formidlingssituasjonen. Gjennom sine målsetninger om inkludering og likeverdighet er dialogen også et diakonalt anliggende: Dialogen kan være et verktøy som myndiggjør barna og skaper mer symmetri i trosformidlingen.

Avsluttende refleksjoner

Til tross for mulige feilkilder og det begrensede utvalget tror jeg likevel at denne studien kan bidra til å kaste lys over hvilken rolle tekstene spiller for gudsbildet. Jeg har pekt på noen vesentlige sammenhenger, som jeg også finner støtte for i empirien og de teoretiske retningene som ligger til grunn avhandlingen. Aktuelle temaer for videre forskning kan være å utforske hvordan dialogen kan brukes aktivt som et verktøy i trosformidlingen, for å oppfylle målene om at trosformidlingen skal bidra til økt livstolkning og livsmestring

Abstract

This empirical study deals with questions on how texts that are used in religious teaching may affect the formation of the God image, in the minds of children with difficult home lives.

What role do these texts play in the process of the God image formation? Do certain religious texts have greater potential to help children develop a God image that contributes to coping with life? Are there examples of religious texts that are not suitable for children? And do the teaching methods have any influence on how children experience or interpret the texts?

In order to explore these questions I have completed qualitative interviews with four subjects. The discussion will also be influenced by Object relations theory, Development theory, and Child welfare theory. Furthermore, it is inspired by elements in Hermeneutic theory, Pragmatics and Pedagogy.

The purpose of this study is to direct attention to the fact that Christian education may contribute to vulnerable children's ability to cope with life, but it may also add pain and make life incomprehensible. The findings of the study suggest that texts that are used in Christian education may in fact play an important role in the process of the God image formation. Religious texts, object relations and God image seem to be connected in a dialectic relationship. However, the findings do not provide any categorical answers connected to the questions about whether some texts are more suitable than others: The reality seems to be more complex than the questions imply. Finally, the study ends up emphasizing teaching methods, and the importance of how we introduce religious texts to children.

Litteraturliste

Bakken, Inger (2000): *Har Gud vinger? Barns religiøse spørsmål*. Oslo: IKO-Forlaget.

Bergstrand, Göran (2004): *En illusion och dess utveckling. Om synen på religion i psykoanalytisk teori*. Stockholm: Verbum Förlag.

Binder, Per-Einar og Geir Høstmark Nielsen (2014): «Selvet og relasjonene – nyere psykoanalytiske perspektiv», i Liv Mette Gulbrandsen, (red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*, (s. 104-138), Oslo: Universitetsforlaget.

Birkedal, Erling (2012): «Barn, tro, livstolkning», i Astri Ramsfjell og Sturla Sagberg, (red.), *Livstolkning og livsmestring*, (s. 57-75), Oslo: IKO-Forlaget.

Bryman, Alan (2012): *Social research methods*, 4. utg. Oxford: Oxford University Press.

Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk (2008): *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal.

Cavaletti, Sofia (2009): *Barnets religiøse potensial*. Oslo: Privat Forlag, Inger Marit Brorson, Hoffskjef Løvenskioldsvei 23 B, 0382 Oslo.

Dalevi, Sören (2007): *Gud som haver barnen kär? Barnesyn, gudsbild og Jesusbild i Barnens bibel og Bibeln i berättelser och bilder*. Stockholm: Verbum Förlag.

Danbolt, Lars Johan (2014): «Hva er religionspsykologi? Begrepsavklaringer i en nordisk kontekst», i Lars Johan Danbolt, Leif Gunnar Engedal, Hans Stifoss-Hanssen, Knut Hestad og Lars Lien, (red.), *Religionspsykologi*, (s. 17-31), Oslo: Gyldendal.

Engedal, Leif Gunnar (2003): *Gudsrelasjon, primærrelasjoner og den intrapsykiske scene. Psykodynamiske tolkninger av religiøs erfaring*. (optrykk fra deler av avhandlingen av Leif Gunnar Engedal, *Ecce Homo*. Trykket i samarbeid med Unipub AS – heleid datterselskap av Akademika AS, som eies av studentsamskipnaden i Oslo (SiO). Modum, 1996).

Gibson, Nicholas J.S. (2007): "Measurement issues in God image research and practice", i Glendon L. Moriarty og Louis Hoffman, (red.), *God image handbook for spiritual counseling and psychotherapy: Research, theory and practice*, (s. 227-246), New York: Routledge Taylor and Francis Group

Harsem, Inga og Kari Jordheim (2011): *Livstolkning og livsmestring. Et hefte til inspirasjon i trosopplæringsarbeid!* Oslo: Diakonhjemmet høgskole.

Hauge, Eirin Hoel og Kristin Moen Saxegaard (2012): *Fortell dine barn. Bibelkunnskap for trosopplærere*. Oslo: Verbum.

Hegstad, Harald; Anne Schanche Selbekk og Olaf Aagedal (2008): *Når tro skal læres. Sju fortellinger om lokal trosopplæring*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Henriksen, Jan-Olav (1994): «Eksistensialfilosofi, hermeneutikk og teologi», i Henriksen, Jan-Olav, (red.), *Tegn, tekst og tolk. Teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid*, (s. 184-204), Otta: Universitetsforlaget.

Hoffman, Louis, Sandra Knight, Scott Boscoe-Huffman, Sharon Stewart (2007): «Diversity issues and the God image». i Glendon L. Moriarty og Louis Hoffman, (red.), *God image handbook for spiritual counseling and psychotherapy: Research, theory and practice*, (s. 257-279), New York: Routledge Taylor and Francis Group

Horsfjord, Helene (1998): *Kvinnens gudsbilde i lys av en overgrepshfortelling*, Fordypningsoppgave i systematisk teologi, Oslo: Det teologiske Fakultet, Universitetet i Oslo.

Horsfjord, Helene (1999): «Når sannheten ikke er sann», i *Tidsskrift for sjelesorg*, 4/1999, s. 175-185.

Hovland, Beate Indrebø (2007): «Teologi for et skjendet barn: Forkynnelse i møte med overgrepserfaringer – sten til byrden eller virksom livshjelp?», i Elisabeth Tveito Johnsen, (red.), *Barneteologi og kirkens ritualer*, (s. 103-112), Oslo: Det praktisk-teologiske seminar.

Hundeide, Karsten og Liv Mette Gulbrandsen (2006): «Jean Piaget: En konstruktivistisk teori om barns utvikling», i Liv Mette Gulbrandsen, (red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver*, (s. 202-225), Oslo: Universitetsforlaget.

Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte, og Line Christoffersen (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag.

Johnsen, Elisabeth Tveito (2007): «Barneteologisk religionspedagogikk», i Elisabeth Tveito Johnsen, (red.), *Barneteologi og Kirkens ritualer: Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*, (s. 17-30), Oslo: Det praktisk-teologiske seminar.

Kaldestad, Eystein (1997): *Gjennom det menneskelige til det guddommelige: Religionspsykologiske perspektiver*, Oslo: Tano Aschehoug.

Killén, Kari (2004): *Sveket: Omsorgssvikt er alles ansvar*, 3.e utg. Oslo: Kommuneforlaget.

Kirkerådet (2010): *Plan for trosopplæring. Gud gir – vi deler*, Oslo: Kirkerådet.

La Cour, Peter (2014): «Den religiøse tros utvikling», i Lars Johan Danbolt, Leif Gunnar Engedal, Hans Stifoss-Hanssen, Knut Hestad og Lars Lien, (red.), *Religionspsykologi*, (s. 173-187), Oslo: Gyldendal.

Leenderts, Torborg Aalen (2007): *Når glassflaten brister: Om brytningen mellom livet og troen*, Oslo: Verbum.

Leenderts, Torborg Aalen (2011): *Gud og det vonde. Om tillit og tillitstap*, Oslo: Verbum.

Lorentzen, Petter Nordgaard og Lise Marit Kalstad (2014, 18. juli): Advarer mot 'bibeljuks' blant foreldre, *Vårt Land*, s. 16-17.

- Martinsen, Anders (2011): "Kontekstuelle perspektiver på Bibelen", i Kristin Gunleiksrud, (red.), *Bibelfortellinger. Metode og formidling*, (s. 28-37), Oslo: IKO-Forlaget.
- Moriarty, Glendon L. og Loius Hoffman (2007): «Introduction and overview», i Glendon L. Moriarty, Louis Hoffman, (red.), *God image handbook for spiritual counseling and psychotherapy: Research, theory and practice*, (s. 1-9), New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- NESH (red.) (2006): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*, Oslo: Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora – NESH. Hentet 20. juni 2014 fra <https://www.etikkom.no/Documents/Publikasjoner-som-PDF/Forskningsetiske%20retningslinjer%20for%20samfunnsvitenskap,%20humaniora,%20juss%20og%20teologi%20%282006%29.pdf>
- O'Grady, Kari og Scott P. Richards (2007): «Theistic psychotherapy and the God image», i Glendon L. Moriarty, Louis Hoffman, (red.), *God image handbook for spiritual counseling and psychotherapy: Research, theory and practice*, (s. 183-209), New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Okkenhaug, Berit (2002): *Når jeg ser ditt ansikt. Innføring i kristen sjelesorg*, Oslo: Verbum.
- Olsbu, Rannveig Aas (2009): *Barns moraldannelse gjennom lek*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Potvin, Raymond H. (1977): «Adolescent God images», i *Review of Religious Research*, Vol. 19, no. 1, s. 43-53.
- Ramsfjell, Astri (2012): «Fortelling og virkelighetsforståelse», i Astri Ramsfjell og Sturla Sagberg, (red.), *Livstolkning og livsmestring*, (s. 8-22), Oslo: IKO-Forlaget.
- Repstad, Pål (2007): *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*, 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ringdal, Kirsten (2007): *Enhet og mangfold – samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*, 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rizzuto, Ana-Maria (1979): *The birth of the living God. A psychoanalytic study*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Rizzuto, Ana-Maria (1982): «The father and the child's representation of God: A developmental approach», i Stanley H. Cath, Alan R. Surwitt, John Munder Ross, (red.), *Father and child: Developmental and clinical perspectives*, (s. 357-381) Boston: Little, Brown and Company.
- Roos, Simone Anne de (2006): "Young children's God concepts: Influence of attachment and religious socialization in a family and school context", i *Religious education*, Vol. 101, No. 1, s. 84-103.
- Sagberg, Sturla (2012): «Livstolkning, undring og håp», i Sturla Sagberg, (red.), *Barn trenger håp. Dimensjoner av håp i barns hverdag*, (s. 9-14), Oslo: IKO-Forlaget.

Saxegaard, Kristin Moen (2009): «Når Gud angreir *nesten*. Om Gud og modige gutter i norske barnebibler», i *Prismet* 2/2009, s. 77-90.

Selmer-Olsen, Ivar (2012): «Om håp», i Sturla Sagberg, (red.), *Barn trenger håp: Dimensjoner av håp i barns hverdag*, (s. 7-8), Oslo: IKO-Forlaget.

Skippervold, Petter (2011): «Bibelen. Naturlig og nær, uforståelig og fremmed», i Kristin Gunleiksrud, (red.), *Bibelfortellinger. Metode og formidling*, (s. 20-27), Oslo: IKO-Forlaget.

Smith-Gahrsen, Carl (2002): *Kristen tro og livstolkning*, 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Smith-Solevåg, Geir (2014, 16. juli): Sexpress og barnedrap? i *Vårt Land*, s. 25.

Stålsett, Gry (2014): «Psykodynamiske perspektiver på religiøs tro – objektrelasjonsteori og selvpsykologi», i Lars Johan Danbolt, Leif Gunnar Engedal, Hans Stifoss-Hanssen, Knut Hestad, og Lars Lien, (red.), *Religionspsykologi*, (s. 97-111), Oslo: Gyldendal.

Thagaard, Tove (2006): *Systematikk g innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*, Bergen: Fagbokforlaget.

Wong-McDonald, Ana og Richard L. Gorsuch (2004): “A multivariate theory of God concept, religious motivation, locus of control, coping, and spiritual well-being”, i *Journal of Psychology & Theology*, Vol. 32, no. 4, s. 318-334).

Vedlegg

Vedlegg 1: Tekstene som informantene refererer til

1. Han har den hele vide verden i sin hånd

Han har den hele, vide verden i sin hånd. Han har den hele, vide verden i sin hånd.
Han har den hele, vide verden i sin hånd. Ja, Gud har verden i sin hånd.

Og han har stjerner, sol og måne i sin hånd. Ja, han har stjerner, sol og måne i sin hånd.
Ja, han har stjerner, sol og måne i sin hånd. Ja, Gud har verden i sin hånd.

Og han har alle barn på jorden i sin hånd. Ja, han har alle barn på jorden i sin hånd.
Ja, han har alle barn på jorden i sin hånd. Ja, Gud har verden i sin hånd.

Ja, han har deg og meg og alle i sin hånd. Ja, han har deg og meg og alle i sin hånd.
Ja, han har deg og meg og alle i sin hånd. Ja, Gud har verden i sin hånd.

2. Jeg er trygg hos deg, jeg får be til deg

Jeg er trygg hos deg, jeg får be til deg. Jeg får lovsynge ditt navn.
Du har tid for meg, når jeg søker deg. Min Herre, Min Gud.
Jeg er trygg hos deg, jeg får be til deg. Jeg får lovsynge ditt navn.
Du har tid for meg, når jeg søker deg. Min Herre, Min Gud.

Takk at jeg får tro, tro at du er god. Jeg får hvile i din favn.
Jeg er trygg hos deg, for du elsker meg. Min Herre. Min Gud.
Takk at jeg får tro, tro at du er god. Jeg får hvile i din favn.
Jeg er trygg hos deg, for du elsker meg. Min Herre. Min Gud.

3. Han dro meg opp av fordervelsen

Han dro meg opp av fordervelsen, han satte mine føtter på den faste klippen.
Halleluja, halleluja, Herren har frelst meg!

4. Hvem skal trøste knøttet?

Barnebok: "Hvem skal trøste Knøttet?" handler om Knøttet som er liten, redd og anonym og helst vil gjemme seg bort for all verden - helt til han møter en som er enda mindre og reddere enn ham. Nå trøster de hverandre og er aldri redde mer! Denne Mummi-klassikeren om det lille og forlatte Knøttet er en vakker og morsom fortelling på vers om ensomhet, mot og vennskap.» (Sisert fra <http://www.aschehoug.no/nettbutikk/hvem-skal-troste-knottet.html>.)

5. Frelseren kommer og banker på ditt hjerte

Frelseren kommer og banker på ditt hjerte og spør om han kan få komme inn.
Så svarer jeg JA det kan du gjerne, kom inn i mitt hjerte og syng.
Når fristeren kommer og banker på ditt hjerte og spør om han kan få komme inn.
Så svarer jeg NEI det kan du ikke, for Jesus har alt kommet inn.

6. På Golgata stod det et kors

På Golgata stod det et kors, Jesus døde på korset. I hagen var det en grav, Jesus lå i den graven.
Men korset er tomt, graven er tom - Jesus stod opp og han lever.

7. Når det stormer

Når det stormer, når det stormer, når det stormer rundt omkring. Hei!
Når det stormer, når det stormer, når det stormer rundt omkring. Hei!
Gud er sterk når jeg er svak, hjelper meg å ta nye tak.
Når det stormer, når det stormer, når det stormer rundt omkring. Hei!

8. Jesus passer på meg

Jesus passer på meg, Jesus passer på meg, Jesus passer på meg nå.
Han er alltid hos meg, tenker stadig på meg, det kan jeg bare stole på.

Når jeg er ute, når jeg er hjemme, vil aldri glemme: Han er barnevakt for meg.
Jeg er takknemlig, for han er nemlig den som alltid verner meg.

Når jeg er ensom, og helt alene, da får jeg kjenne: Han er barnevakt for meg.
Det er så herlig, han er så kjærlig. Jeg vet han alltid verner meg.

9. Gud jeg vil være en kristen hele livet

Gud, jeg vil være en kristen hele livet, synge om ham som en gang frelste meg.
Den lykke du gir i livet er så stor. Den er ubeskrivelig, man må erfare den

10. Fryd, fryd, min sjel er fylt av fryd

Fryd, fryd, min sjel er full av fryd, min Jesus er her, er alltid med meg, derfor er min sjel alltid full av fryd.

11. Jesus er min bestevenn

Jeg har mange gode venner, iblant alle dem jeg kjenner, det er jo bra, for en venn er god å ha.
Men noen ganger går de fra meg, og vil ikke lenger ha meg. Da kan jeg gå til en venn jeg stoler på:

Ingen annen bestevenn er så god å ha som Jesus. Jeg kan alltid være trygg hos ham.
Når jeg er redd gjør han meg sikker på at han vil passe på meg. Og han vil at jeg skal være glad.
Tenk deg, for en bestevenn å ha.

12. Jesus spør om du er tøff nok

Jesus spør om du er tøff nok, til å vise hvem du hører til.
Spør deg nå er du tøff nok til å møte mobberne med et smil.
Nå er det tid til å heise rent flagg, ikke i morgen – gjør det i dag
Hvis du er tøff nok til å vise hvem du hører til.

I skolen er det ikke alltid like lett. Du risikerer å bli mobbet rett og slett.
Hvis du vil fortelle de andre hvem Jesus er, så er det ikke sikkert at du blir så populær.

Husk at du har en real venn som hjelper deg. Han stiller opp når allting skjærer seg.
Derfor er det sterkt av deg å være stø, og stille opp for Jesus selv om folk syns du er sprø.

13. Alle er forskjellig, men inni er vi like

Noen barn er brune, som et nystekt brød, noen barn er gule, og noen barn er rød.
Noen barn er hvite, noen nesten blå, meget er forskjellig, men det er utenpå.
Noen barn har trehus, noen bor i kåter, noen bor i steinhus. Og noen bor på flåter,
Noen barn har hytter, som er bygd av strå. Meget er forskjellig, men det er utenpå.
Noen barn har bumus, og noen kimono. Noen barn har genser, og noen rebozo.
Noen barn går nakne, helt fra topp til tå. Meget er forskjellig, men det er utenpå.
Noen barn sier «yes», og noen sier «ja» noen sier «oui», og noen sier «da»
Noen sier «si», og noen sier «så» meget er forskjellig, men det er utenpå.
Noen barn er finske, noen fra Sudan, noen barn er norske, og noen fra Japan.

Ja, det finnes barn i hvert et land og rike. Meget er forskjellig, men inni er vi like.
Tenk om de kunne leke, sammen alle sammen. Da fikk vi en rekke, fra Afrika til Drammen.
Noen ville le, og noen ville skrike. Meget er forskjellig, men inni var de like.

14. Med Jesus i båten kan jeg le midt i stormen

Med Jesus i båten kan jeg le midt i stormen, le midt i stormen, le midt i stormen,
Med Jesus i båten kan jeg le midt i stormen når jeg seiler hjem.

15. Kjære Gud jeg har det godt

Kjære Gud jeg har det godt, takk for alt som jeg har fått. Du er god du holder av meg,
Kjære Gud *gå* aldri fra meg. Pass på liten og på stor. Gud bevare far og mor. Og alle barn på jord.

16. Gud, du er en or'ntli pappa

Det er vondt å være uten pappa, det er vanskelig å forstå.
Men Far i Himmelen du har sagt at til deg kan barna gå.

Gud, du er en or'ntlig pappa, for den som ingen pappa har. Du sier jo selv at du er alle menneskers far.

Det er noen som ikke har mamma, og de har det ikke så lett.
Men Gud i Himmelen hjerte ditt har en mammas kjærlighet.

Gud, du har en mammas omsorg, for både liten og for stor. Du, ingen som du, kan elske barna slik som en mor.

17. Gråt ikke mer Maria

Gråt ikke mer, Maria, Mesteren er ikke her. Her hvor du står og gråter, mørke og dødsskygge er.
Vend deg nå om, Maria, glem all din sorg og nød. Snu deg og se en morgen fylt av levende glød.
Ja, det er Ham, Maria, jorden og liljenes mann: Graven er tom og åpen, men her i gresset står Han.
Våger du juble, Maria, selv om du står ved en grav? Rop det så alle kan høre: Jesus lever i dag!

18. Kjære Gud jeg har det godt

Kjære Gud jeg har det godt, takk for alt som jeg har fått. Du er god du holder av meg,
Kjære Gud *går* aldri fra meg. Pass på liten og på stor. Gud bevare far og mor. Og alle barn på jord.

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet «Er du den de sier at du er, Gud?»³³

Bakgrunn og formål

Formålet med denne studien er å se nærmere på hvordan anvendelsen av forskjellige tekster i trosformidlingen kan være med på å påvirke gudsbildet til barn som har en såret farsrelasjon. Bakgrunnen til problemstillingen er at jeg ønsker å øke bevisstheten rundt hvordan trosformidlingen kan bidra enten til å øke livsmestringen eller legge steiner til byrden for de barn som har en såret relasjon til sin far. Problemstillingen er som følger:

Hvordan kan anvendelsen av tekster som brukes ved trosformidling til barn som lever med en såret farsrelasjon være med på å prege deres gudsbilde?

Prosjektet er en kvalitativ studie som en del av mitt masterstudium ved Det teologiske menighetsfakultet. Du er blitt spurt om å delta i prosjektet etter at jeg har informert deg om mitt prosjekt og målgruppe enten til deg direkte, eller fordi du har sett min status på Facebook. Deretter spurte jeg informanter, og du ga en tilbakemelding om at du kan tenke deg å bli intervjuet. De som utgjør utvalget i mitt prosjekt er personer som har opplevd å ha en såret farsrelasjon som barn, dvs. en relasjon til sin far som har vært vanskelig eller vond på noe vis, og som har satt spor i sjelen. Videre må utvalget ha fått trosformidling som barn, som vi kommer til å reflektere over i intervjuene, satt sammen med erfaringene av farsrelasjonen.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Du som deltar i prosjektet vil bli intervjuet. I forkant av intervjuet vil du bli bedt om å forberede deg ved å finne fram minst tre tekster (gjerne flere) som du husker spesielt godt fra barndommen. Intervjuet finner sted der det er mest praktisk og behagelig for deg, og det er ønskelig at vi har cirka 10 timer til rådighet. Spørsmålene vil omhandle dine refleksjoner rundt og din opplevelse av relasjonen som du har hatt til din far i barndommen. Jeg vil også spørre om hvordan du husker dine tanker og følelser i møtet med trosformidlende tekster som du husker fra barndommen. Intervjuet vil bli tatt opp på lydopptak, som i etterkant transkriberes (skrives ned) og slettes. All data vil bli anonymisert.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som student som vil ha tilgang til personopplysninger. Opptakene vil bli lagret i låst kasseskrin inntil de er transkribert og anonymisert, for så å slettes umiddelbart. Jeg vil sørge for at informantene ikke vil kunne gjenkjennes i masteravhandlingen. Prosjektet skal etter planen avsluttes 30. august 2014, men aller senest 20. desember 2014. Da vil opptakene allerede være slettet, og transkribering er allerede anonymisert.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

³³ Tittelen på prosjektet har i ettertid blitt endret til «Barnet, tekstene og gudsbildet: - En empirisk undersøkelse om hvilken rolle de trosformidlende tekstene spiller for gudsbildets utvikling hos barn som lever i sårede omsorgsrelasjoner».

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Therese Andreassen, tlf. 95284131, thereseandreassen80@hotmail.com

Veileder / daglig ansvarlig for prosjektet er forskningssjef Tormod Kleiven, Høyskolen Diakonova, Linstowsgate 5, Oslo. Tlf. + 47 22 98 63 24, Epost: Tok@diakonova.no.

Studien er meld t til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har lest og forstått informasjonen om studien, og er villig til å delta

Navn, dato

Vedlegg 3: Ordlyden på Facebook, som bruktes for å rekruttere informanter

"Jag ska skriva masteroppgave i vår, och behöver några personer att intervju. Jag skriver rundt temaet "trosformidlingens påvirkning på gudsbildet", och har fokus på vilken gudsbild olika bibeltekster kan förmedla till personer som har haft en sårad/vanskelig/vond relation till nära omsorgspersoner i barndomen. Är du i den målgruppen och kan tänka dig att blir intervjuad? Ta i så fall kontakt, antingen per mail här på Facebook, eller via thereseandreassen80@hotmail.com, så kan jag ge lite mer information före du bestemmer dig för om du vill delta. Alla intervjuer är bundna av tystnadsplikt."

Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Tormod Kleiven
Høyskolen Diakonova
Linstowgate 5
0166 OSLO

Vår dato: 11.02.2014

Vår ref: 37412 / 3 / MSI

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 31.01.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

37412	<i>Er du den de sier at du er, Gud?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Det teologiske menighetsfakultet, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Tormod Kleiven</i>
Student	<i>Therese Andreassen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.12.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Marte Byrkjeland

Kontaktperson: Marte Byrkjeland tlf: 55 58 33 48

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Therese Andreassen thereseandreassen80@hotmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 37412

Formålet med prosjektet er å få mer innsikt i hvordan anvendelsen av ulike tekster i trosformidlingen kan påvirke gudsbildet til barn som har en såret relasjon til sin far.

Rekrutteringen skjer via eget nettverk på Facebook. Ved rekruttering via eget nettverk er det spesielt viktig at frivilligheten ved deltagelse ivaretas. I Facebook-teksten står det at "Är du i den målgruppen, eller känner du någon som är det och som kan tänka sig att bli intervjuad?", jf. punkt 7. Personvernombudet vil ikke anbefale at andre oppfordres til å oppgi potensielle informanter. Vi anbefaler kun selvrekruttering med hensyn til prosjektets tema og formål.

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår, men anbefaler at kontaktopplysninger til daglig ansvarlig (veileder) tilføyes.

Det vil i prosjektet bli registrert sensitive personopplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 a).

Det tas høyde for at det vil kunne bli registrert til dels sensitive opplysninger om identifiserbare tredjepersoner (familie). Dette anses nødvendig for formålet med prosjektet. Fokus vil være på informantens perspektiv ift. egen bakgrunn og oppvekst. Personvernombudet vurderer personvernulempen for tredjeperson som liten da de kun vil være indirekte identifiserbare og personopplysningene kun skal behandles en kort periode.

Personvernombudet finner at opplysningene kan behandles iht. personopplysningsloven § 8 d) og § 9 h) og at studenten kan fritas fra sin informasjonsplikt overfor tredjeperson med hjemmel i personopplysningsloven § 23 c), da det vurderes som utilrådelig å informere tredjepersoner om prosjektet av hensyn til informantene.

Vi minner om at forsker har et særskilt ansvar for at etiske utfordringer som kan oppstå i forbindelse med gjennomføringen av prosjektet, håndteres på en god måte. Det vises i den forbindelse til NESH sine forskningsetiske retningslinjer og anbefaler at veileder og student setter seg inn i og etterfølger disse.

Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Det teologiske menighetsfakultet sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data (avidentifiserte).

Ingen enkeltpersoner vil gjenkjennes i publikasjoner.

Prosjektet skal avsluttes 20.12.2014 og innsamlede opplysninger skal da senest anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, utdanning, menighet, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Vedlegg 5: Intervjuguide

Barndom og farsrelasjon:

- **Hvis du tenker tilbake til barndommen, hvordan ville du beskrevet din oppvekst, og da tenker jeg særlig på dine omsorgsrelasjoner?**
- Hvis du tenker tilbake og prøver å huske, hvordan vil du beskrive relasjonen til dine omsorgspersoner i barndommen? Hvordan var det for deg å være barn i møte med dine foreldre?
- Hva var godt? Hva var ikke godt?
- Kan du huske om du hadde noen opplevelse av hvordan du trodde at dine omsorgspersoner tenkte om *deg*?

Gudsbilde i barndommen:

- **Husker du hva slags bilde du hadde av Gud / hvordan du forestilte deg at Gud når du var barn, og hvordan din relasjon til Gud var?**
- Hvordan forsto du Gud i barndommen?
- Hvordan opplevde du Gud i barndommen?
- Kan du huske om du hadde noen tanker rundt / en følelse av hva Gud tenkte om *deg* som barn?
- Hva kan du huske fra din barndomsrelasjon til Gud?
- Kan du huske om du, som barn, hadde noen tanker / følelser rundt hva Gud tenkte om *deg*?
- Er det noe i dette som ligner på måten du forholdt deg til dine omsorgspersoner?

Barndommens tekster og omsorgsrelasjonene satt i forhold til gudsbildet:

- **Er det noen spesielle tekster du kan huske fra barndommen, som du tror hadde betydning for ditt gudsbilde da – i så fall hvordan? Ser du noen sammenhenger mellom ditt gudsbilde og dine omsorgsrelasjoner?**
- Hvilke tekster har du tenkt på?
- Hvis du tenker tilbake, kan du huske om det var noen av disse tekstene som vekket noen spesielle følelser i deg? Hvilke følelser?
- Kan du huske om det var noen i tekstene som du identifiserte deg selv med?
- Husker du hvordan du oppfattet Gud i disse tekstene?
- Var det noen av disse tekstene som du tenker har betydning for hvordan du forsto Gud som barn? Hvilke? På hvilken måte? Hva var det i teksten / anvendelsen av teksten som påvirket dette?
- Tenker du at måten du forsto Gud og denne teksten på kan ha en sammenheng med andre relasjoner, eller tror du disse to dimensjonene var uavhengige av hverandre (at du ville ha tolket teksten likt, også hvis relasjonene hadde vært annerledes)?
- Opplever du at de tekstene vi har snakket om har hjulpet deg eller vært en utfordring i forhold til ditt gudsbilde / din livsmestring?